KA KOT PULE KHASI

Klass II

Edited by :

Mr. D. BLAH, B.A.,
Ex-Sub-Inspector of Schools,
United K. & J. Hills.

Approved as Text Book for Khasi Vernacular by the Government.

Published by :

THE KHASI JAINTIA
PRESBYTERIAN SYNOD,
K. J. Presbyterian Synod Church House
Mawkhar, SHILLONG.

1 9 7 7

KA KOT PULE KHASI

KLASS II

Da
I Mr. D. BLAH, B A,
Ex-Sub-Inspector of Schools,
United K. & J. Hills

Approved as Text Book for Khasi Vernacular by the Government.

Published by—
THE KHASI JAINTIA PRESBYTERIAN SYNOD.
K. J. Presbyterian Church House,
Mawkhar, SHILLONG

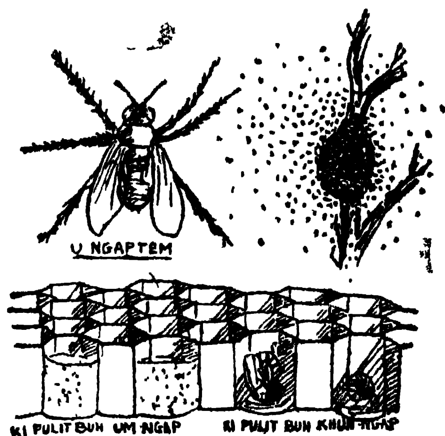
1977.

La shon ha K J. Presbyterian Press Shillong bad ia ka jingsop la shon ha Don Bosco Press, Shillong.

KI JINGKDEW

LYNNONG I.

U NGAP—I.

Jingkynud	**Thamula**	**Sngewtynnad**
Syndah	**Syntiew**	**Sngaid**
Khñiang	**Bathlang**	**Sympa**

HABA phi ki khynnah phi iaiaidkai 'sha lum haba shit ka sngi, phi lah ban iohsngew ia ka jingkynud ba phylla. Kaei kaba kynud kumta ?

Khmih ia uta u khñiang uba sngaid, uba her na uwei u syntiew sha uwei paṭ u syntiew. Khmih ! u dang leit sa sha uwei paṭ. Peit bha

ban iohi ia ka dur jong u. Katno ba i thamula ia ka rukom her jong u! U shu wad ia ki syntiew bapher bapher.

Kaei ka kyrteng uta u khñiang? Uta u long u ngap. bad u minot katba lah ban wad ia ka um kaba thiang na kita ki syntiew ban kit sha la ïing, bad na kata ka um ba thiang, un sa thaw ia ka umngap.

Te ngin iapyrshang wad jingtip shaphang une u ngap bad ki kam jong u.

Dang step lada phin mih sha kper, phin iohi ba ka la dap da ki ngap, kiba iakynud sngewtynnad, bad ba ki iawad jingbam. Baroh shisngi ki iatrei, hynrei haba la jan sep ka sngi, ki iaher noh sha la ïing.

Haba dei ba dei ki thaw la ki ïing ha syndah u maw, lane hapoh krem, lane hapoh thliew. Ia kane ka ïing jong ki ngi khot ka sympa. Haba dei ba dei pat, ki briew ki buh ia ka ksing ha syndah ïing, khnang ba u ngap un thaw la ka ïing hangta.

Ki Jingkylli.

1. *Haei phi ju iohi ia u ngap?*

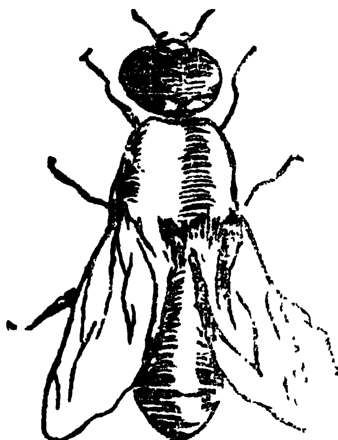
2. *Ha ka por aiu phi ju shait iohi ia u?*

3. *Haei u ngap u ju thaw ïing?*

LYNNONG II

U NGAP—II

Ngaptem	**Ngaptung**
Ksing	**Thohshuid**
Byrsaw	**Thapniang**
Ksaiñ	**Ngiam**
Mynshuwa	**Pylleng**

U NGAPTUNG.

Kɪ don lai jait ki ngap hapoh ka ksing ; kita ki long, ka Kiaw, u Ngaptem bad u Ngaptung.

Kane ka kiaw ka kham heh khyndiat ia kita kiwei, ka rong jong ka ka byrsaw bad ka thohshuid da kaba stem, hynrei kam don sni kum kita kiwei.

Dei na ka ba kita kiwei baroh ki iamih. Dei ma ka kaba kha ia ki pylleng, bad na kita ki mih ki khun ngap baroh.

Kane ka kiaw kam ju trei ei ei, hynrei ka shu shong hapoh ka ksing, bad ka kha pylleng man la ka sngi. Ka lah ban kha bun spah ki pylleng shisngi shisngi, bad ka buh ia kine

hapoh ki pulit kiba rit, tang kawei ka pylleng shijaka, bad la da ia kine da ki katto katne ki ngaptem. kiba long kum ki aia.

Shipor kine ki pylleng ki dang long ksaiñ, khlem thapniang. khlem kjat. Ki ngaptem ki tip ba na kine kiba dang ksaiñ, ki don ki ban kylla ngaptem, kiwei kin kylla ngaptung.

Ynda ka ksing ka la dap eh da ki ngap. haduh bym ngiam shuh, kane ka kiaw ka kha lai saw tylli ki pylleng kiba iapher na kita kiba mynshuwa, bad ka buh ia kine ha ki pulit kiba kyrpang. Sa shisngi arsngi kine ki kylla kum ki ksaiñ ba rit, bad kine kin sa long ki kiaw thymmai. Ki aia mynta ki minot shibun ban bsa ia kine ki kiaw rit, bad ki ai bam ia ki katba mon na ki kynja ba bang ba bang. Kine ki ioh ka jingbam kaba kyrpang na ka jong kita ki khun ngaptung ne ngaptem.

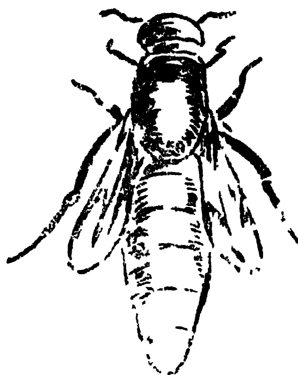
Haba kawei na kine ki khun kiaw ka la heh bad khlaiñ, ki ialam ia ka sha kata ka kamra kaba kham heh jong ka ksing.

Ki Jingkylli.

1. *Ki don katno jaid ki ngap ?*
2. *Ka kiaw ngap ka ju trei aiu ?*
3. *Katno tylli ki pylleng ka kiaw ngap ka lah ban kha ha ka shisngi ?*
4. *Mano ba ju sumar ia ki khun ngap hapoh ka ksing ?*

LYNNONG III.

U NGAP—III.

KA KIAW.

YNDA ita i kiaw rit i la wan shong ha ka ksing bah. i sdang pah la ka pah kiaw. Ka kiaw tymmen ka tang shu la iohsngew ia kata, ka la tip ba la don kiwei ki kiaw ha ka ksing. Hangta ka bitar lep, ka ong. "Kum kane ka bymbit, yn ym ngiam jaka ha ka ksing ia kita bad ia nga de." Dang tang kawei na kine ki kiaw thymmai kaba la mih na la ka kamra sha kata ; kumta kane ka kiaw tymmen ka tur ban beh ia ka na ka ksing. Hynrei ki ngaptem ki kerkut ia ka, bad kim shah ba kan pynsniew ia kata kaba dang mih.

Hangta ka kiaw tymmen ka phoi, ka bitar, ka ong artad, "Ngan ym shong shuh hangne, phim ia myntoi shuh ia nga." Te bun na ki ngap kiba kham tymmen ki ia ong, "Lada mih ma phi, ngi ruh ngin iabud lang." Kumta ka kiaw bad ki ngap tymmen ki iaher noh baroh shikiaw. Katba ki dang ialum lymbung ha ka tnad dieng, u trai u leit shim noh ban buh ia ki ha ka ksing kaba thymmai. Nangta ki sdang trei shisyndon kumjuh kum ha ka ksing rim.

Ka kiaw thymmai ka synshar noh ha ka ksing rim. Ki ngap ki boi baroh sawdong ia ka ; ki kaweh ia ka ; bad ki bsa ia ka da ki kynja jingbam ba bang suda. Ka suk ka kmen shibun.

Ynda sa kumba khyndiat sngi, mih sa kawei pat ka kiaw na la ka kamra. Kata kaba la don lypa ka bitar sia, ka ong de, "Kumno kane? Pha lei hangne ? Ar kiaw ym bit iashong lang." Hangta ki sdang ban ialehthma kine ki kiaw. Ki ialeh tyngeh ba kin ym ia kynriah, ha ban da ia iap kawei kawei. Te kat kaba dangim, ka her sha ki kamra ha kiba don kita ki khun kiaw kiba dang ksaiñ, ka da pyniap phar ia ki. Hangta ka suk, ka synshar tang ma ka, ka kha bun ki pylleng, bad na kita ki kylla ngap. Kumba ka la leh ia katei ka kiaw, kan mih sa kawei pat ka kiaw thymmai, bad kata kan beh noh ia ka, bad kan synshar kylliang ha ka jaka jong ka.

Ki Jingkylli.

1. Phi ju iohsngew ne em ia ki ngap haba ki pah ? Ki pah kumno ?

2. Ki nang ne em ki ngap ban iakren para ma ki ?

3. Haba ym ngiam jaka shuh ha ka ksing ba kin shong lang, ki ngap ki ju ialeh kumno ?

4. Haba ki iakhlad, mano ba sah ha ïing rim bad mano ba mih ïing ?

5. Ki ngap ki lah ne em ban im khlem ka kiaw ?

LYNNONG IV.

U NGAP—IV.

Pyllun		**Khmihït**
Thylliej		**Kynthah**
Jaipdeh		**Ksingngap**
Bthing		**Jingialang**
Myntlang		**Tylliat**

U NGAPTEM.

U NGAPTEM u kham rit bad kham pyllun ban ia ka kiaw, bad u long u ngaptrei, u da trei minot shibun eh. U trei aiu ? Khmih kai u don aiu ha u ? U don artylli ki pla kiba rit. Lada phin khmihït bha, phin iohi ba u don u thylliej uba jrong, bad ia une u thylliej u suh shapoh eh u syntiew bad u khlaw ia ka um bathiang ban thaw ngap, bad u thep ha kawei ka pla.

Haba u ngap u rung shapoh u syntiew, khala khala la her halor jong u da u kyñja pui pui uba ni eh. Nangta ngi tip ba une u ngap u don u synsar ha ki kjat bad da ine i synsar u lum ia uta u pui pui sha la ka met.

Khmih pat sha ka ksing ngap. Nangta phin iohi ba bun na kine ki ngaptem ki iatrei minot eh, ki thaw ki pulit kiba rit. Kine ki pulit ki don hynriew dong. Ynda la wan poi kita ki ngaptem bad la ki jingkit ba thiang sha ka ksing, ki iasnoh lang kum u tyllai najrong ka ksing, bad kita kiwei ki ngap ki wan ban khur ia ka bthing na ki met kine kiba wan kit na lum. Katno ba kine ki ngaptem ki iaiminot ban tylliat ia kane ka bthing, da la ki kjat bad da la u thylliej, haduh ba ka la jem bha ! Da kane ki iathaw ia kita ki pulit buh ngap. Ynda la lah thaw ia ka pulit, ki pyndap ia ka da ka ngap, bad ki set khop ia ka. Ia ka jingialang kine ki pulit kham bun, ki khot ka rewngap.

Ki ngap ki kynshew ia ka ngap kumne khnang ba kin bam. Myntlang ha ki ri kiba pjah, ki ngap ki sop, ki peit teng teng, ki bam ia ka ngap, ki sop pat.

Tang u ngaptem uba don sni ; kane ka sni ka pait pnat, bad ka don ka bih hapoh jong ka. Une u ngap um ju kham kynthah ia ki briew, lymda ki pynshitom ia u, bad haba u kynthah u pynsah noh ia la ka sni ha ka doh bad u iap artat.

Don sa shijait u ngap ia uba ki khot u ngaptung. Une um da bun eh. Um don sni bad ka met jong u ka kham heh bad kham lam iong ban ia u ngaptem. Une u ngaptung u long uba jaipdeh than ; um ju trei satia ; u shu iaid shane bad shawei, u kynud ruh kham jam.

Shisien sngap, imat ba tang ma u uba trei. U leh mynleh kum uba donkam eh, hynrei wat leit ngeit, une u ngaptung u shu thok.

Ki Jingkylli.

1. *Kumno phi lah ban pyniapher ia u ngaptung, u ngaptem bad ka kiaw? Iapyrshang ia ki dur.*

2. *Mano ba nud ban kem ia u ngap?*

3. *Haba dait u ngap, u leh kumei?*

4. *Balei ki briew kim sheptieng ban ri ia u ngap haba u dait?*

5. *Ia ka ngap ki pyndonkam haei?*

— —

LYNNONG V.

JINGRWAI KA RI SNGEWBHA.

1. Mynstep ka sngi ka saw,
Ka mih ka tyngshaiñ lep ;
Janmiet ka sdang ban dum,
Ba ka sngi ka la sep.
Ka don ka ri sha jingai bah,
Ka sngi ha ka junom ka sah.

2. Tang poi pyrem, ki mih
Ki syntiew pynsngewbha ;
Mynsynrai, ngi iohi
Ki iap ki tlor ki sla.
Ka don ka ri ngim pat iohi,
Bad dieng bad sla iaijyrngam hi.

3. Ki sim ha suiñ ki pah,
Ki iaroh haba rang ;
Tang wan u slap ban kah,
Ki keiñ ki sur ba bang.
Ki angel ha bneng kim ju wai,
Ban tem duitara ha U Trai.

Ki Jingkylli.

1. Balei ka sngi ka saw haba ka dang mih mynstep ?

2. Balei ki phlang bad ki syntiew ki sdang ban mih ha ka por pyrem hynrei ki tlor noh ha ka por synrai ?

3. Phi kham sngewtynnad ban rang ne ban slap ? Balei ?

LYNNONG VI.

U JAKOID UBA BIEIT.

Hyndai

Basngaid

Ialehkai

Rynsied

Ryngkew

Rymbaiñ

Jingriam

Shyntur

Kbeit

HA ka por hyndai, u jakoid u shong ïing ha kawei ka thliew kaba sngem. U sngewbha ban shong hajan um. ba un ioh leit jngi katba mon.

Um ju leh ei ei, u shu shong hajan la ka thliew; u don tang kawei ka ktien ban ong, "krok, krok".

U dơn iwei i lok, bad tang ita hi ba u ju iakren, Ita i dei i khnai rit Ita im shym shong hajan uta u jakoid, namar i kham sngewbha ban ioh la i skum ba syaid.

Hateng hateng i ju leitkai sha u jakoid. U jakoid u sngewbha shibun haba i wan, bad u ong, "Krok, krok, krok."

Ha kawei ka sngi i wankai ita i khnai ; te u jakoid u ong, "Krok, krok, phim iawan jngi bad nga balei ?"

"Khublei shibun," ong i khnai, "nga ngam ju sngewbha ia kane ka jngi." "Yn lei phi," ong u jakoid, "ale shu pyrshang." La katta ruh i khnai im treh.

Hangta u jakoid u la bitar. "To ieh, haba pham treh, te la dep. Ngan pyni noh da kawei ka buit ialehkai kaba thymmai." Ñiuma, ong i khnai, "ngan sngewbha shibun ban ialahkai bad phi." Kumta u jakoid u la teh shuwa da u ksai na la ka jong ka kjat, hadien u teh sa na ka tdong ka khnai. Tang shu la teh, u rynsied plum sha wah, u da ring bad ia ka khnai kaba pli.

"To ong keiñ ma phi, hato kane kam long kaba sngewtynnad ?" ong u jakoid. "Em, me," ong sa i khnai, "nga sngewsih eh ba me lehbeiñ ia nga kumne." Ka khnai ka ring sha kawei ka jiang, u jakoid u ring sha kawei pat ka liang, bad

ka la jhieh lut ka khnai ba pli. Hamar ba kin sa poi sha ryngkew, u kbeit u suh arsut, u da rong noh ia ka khnai ba un dup bam. Te namar ba la lah teh lang ia u jakoid bad ka, ia u ruh la rong lem. "Waw !" u ong "katno nga la leh biet, ba nga la pyniap ia la i lok, bad ia lade ruh."

Sngewsynei ia ka khnai kaba pli, hynrei uei u ban sngewsynei ia uta u rymbaiñ shyntur ? Sha ka liewlep kaba u la tih ia ka khnai, ia lade ruh u la leit hap kumjuh.

Wat lehbeiñ ia kiba rit ho, ioh ngat ha ka jingriam ia la ka met.

Ki Jingkylli.

1. *Haei ki jakoid ki kham sngewbha ban shong ?*

2. *Haei pat ki khnai ki ju shong ?*

3. *Ki ju iaieit ne em ki jakoid bad ki khnai ?*

4. *U leh aiu uwei u jakoid ia iwei i khnai ?*

5. *U kbeit haba u la iohi ia u jakoid bad i khnai u la ikwah bam doh iano ?*

LYNNONG VII.

KI PURI BAD U MUSHI.

Iathuhkhana	**Jingtharai**	**Mushi**
Pynbyrngia	**Apsiar**	**Thngan**

"KABA ki shait ialap eh, ki Puri, ki Puri, sha, mei, ki don kita ki puri ?" ong ka Mari ha la ka kmie. "Nga la pule shaphang jong ki ha ki kot pule, hynrei ngam ju iohi ia ki. Phi la ju iohi mei ?" "Em phi khun, ym ju don ba iohi mynno mynno. Ha ka por hyndai, ha bym pat don ki kot ki sla, ki briew ki ju iathuhkhana ia kiba kum kine tang ban shu pynbyrngia ; bad don ruh bun kiba la ngeit. Kine ki puri ki long tang ka jingtharai ki briew, ki mut ba kine ki shu her, ki trei, lane ki shad, haba ki briew ki iohthiah."

"Ngan iathuh kawei kaba nga la iohsngew haba nga dang khynnah," ong ka kmie.

'La don uwei u mushi, lane u nongsuh juti, uba duk eh. U da trei shitom shibun. Baroh shisngi u shoh ia ka snieh mep shi mep, bad u sa suh ia ki juti. Hynrei bun kaba u pang ; bad um lah trei uba pli bun taiew. La kumta ruh u suk bad u kmen. Shisien u la pang haduh ba um lah trei palat ia ka shikynta shisngi. Hangta u la ong, "Ngan leh kumno ? Ym don khaw shuh ha ïing, ki khun ruh sa ban iapthngan ; ka snieh sa ban lut, kaba sah ruh kan biang ia sa tang shijur ki juti. Lada ngan ot lypa ia ki mynta, lehse ngan sa ioh suh pat lashai." Kumta u la ot bad ynda u la duwai, u sa leit thiah noh.

Kumta lashai mynstep u la shong, u dang mut ban suh ia kita ki juti. Hynrei, wa ! la lah suh ia ki ! "Kane kaba phylla sat," u ong, "dei kano ma kano ka puri kaba bha kaba wan iarap ia nga kumne".

U la die ia kita ki juti; bad u la thied snieh kat ban biang sa ia arjur pat, bad u la ot lypa ia kita. Ynda kum lashai mynstep, ia kita ruh la lah suh. Kumta man ka miet u ot ia ka snieh bad kum lashai mynstep u shem ba la lah suh ia ki bad la suh bha ruh. Te u la kylla riewspah shibun.

Ha kawei ka sngi, u la peit ban apsiar. Hamar shiteng synñia, u la iohi arngut ki puri

kiba la bhabriew sat ba ki la wan, bad ki sdang ban suh juti. Ki kti jong ki kumba pynher, haba ki trei sha ka ban dep noh. Naduh kata hi kim ju wan shuh. U mushi um shym klet ia ka jinglehsbun jong ki puri. U ruh u la lut bun ha kaba iarap ia kiba duk haba ki shitom. Bad um shym beh noh wat uwei ruh uba khrong khaw khlem da ai ia u haduh ba un da dap.

Ki Jingkylli.

1. *Don ne em ki briew kiba la ju iohi ia ki puri?*

2. *Uta u mushi haba u la pang, u la leh aiu shuwa ba un leit thiah noh mynmiet?*

3. *La ong ba arngut ki puri ki la leit iarap suh juti ia u mushi bapli. Balei ki leit leh bha kumta ia u?*

4. *Da kumno u mushi u la pynpaw la ka jingsngewnguh ia ki puri?*

LYNNONG VIII.

U MYRSIANG BASAW.

Nongwiehrong	**Shñiuh**	**Shongsaiñ**
Kia-hu-wa	**Khmied**	**Jiew**

SHISIEN, ha kawei ka miet, uwei u myrsiang u la shang kylleng ban ioh tuh syiar. Te katba u dang iaid sharum shaneng, u la leit poi ha phyllaw jong u nongwiehrong jaiñ. U la par sor ban kiew ia ki maw jingkieng khnang ban ym don ba iohsngew bad u la rung ha baranda. Ha

ka baranda jong kata ka ïing, la don kawei ka pipa pdem rong saw. Namar ba dei ka por miet, uta u myrsiang um iohi satia ia ka, bad u la kum hap plum ha kata ka pipa rong haduh ba la bit rong lut baroh shirynieng. Ynda u la mih na kata ka pipa, u shñiuh jong u u la saw huiñ.

U myrsiang u la sngewlehraiñ shibun haba u la iohi ia lade ba u la pher rong kumta na la ki para myrsiang. U la sheptieng ba lada un leit mih hapdeng jong ki baroh kin iarkhie beiñ ia u. Kumta u la pyrkhat kumno ba un leh khnang ban lait na kaba shah rkhie beiñ. Te jait ba u dei u kynja ba bun buit. u la shem kawei ka lad ban pyllait ia lade na ka jinglehraiñ bad da kaba un ioh pynban ka burom na ki.

Ha ka sngi kaba bud u la rieh baroh shisngi hapoh kawei ka krem khnang ban ym don ba iohi ia u. Ynda la miet u la mih nangta bad u la leit shong ha uwei u maw uba don ha trai ki dieng ha ka jaka ba ki para myrsiang jong u ki shait iaid eh borabor. U bnai ha kata ka miet u shai phyrnai bha ha ka sahit bneng. Te katba u dang shong hangta. u la khmied la ki khmat sha u bnai ban ap ia ki lok jong u ba ki wan iaid shata. Hadien katto katne por la wan san tylli ki myrsiang hangta. Kine, ki tang shu iohi ia u, ki la sheptieng bad ki la mut ban iaphet noh. Ynda u la iohi ia kata, u la pyrta ia ki, u da ong, "Ko lok, balei phi iaphet ? Ale seh, nga don ei ei ban iakren bad phi." Haba ki la iohsngew ba u kren ia ka ktien jong ki hi

ki la ialeit hajan jong u da kaba sngewphylla eh. "Peit shane," u la ong, "la phah ia nga sha kane ka pyrthei jong phi da ka blei bnai ba ngan wan long u syiem jong phi. 'Ie kum ka dak ba nga dei shisha u syiem, ka la pynkup ia nga ia kane ka barandi ba saw, khnang ba baroh ki khun kı raiot kin ithuh ia nga hapdeng jong ki." Kita ki myrsiang ki la ngeit ia ki ktien jong u, bad ki la dem ngon ha khmat jong u. "Khıe," ong uta u syiem, "leit khot ia ki khun ki raiot jong nga baroh ba kin wan bangne." Ki ruh ki la kohnguh ia kata ka hukum. Ki la leit ban iawer ia la ki para myrsiang ban iawan nguh syiem ia uta u syiem thymmai ba phah ka blei bnai. U myrsiang ba saw u la kmen shibun eh ba ka buit myrsiang jong u ka la long kaba larkam. U la synshar bad pyniaid ia ki kam hima sima baroh bun snem.

Te katba nangiaid ki por, une u syiem thok u la sngewsarong ba u don ka kyrdan syiem bad u la lehbeiñ ia la ki para myrsiang haduh ba kim lah shuh ban shah. Kumta ha kawei ka sngi ki la ialang dorbar ban iapyrkhat kumno kin leh ban pynduh syiem noh ia u. Hadien ka jingpyrkhat kaba slem la mih uwei u myrsiang tymmen uba la ai buit ia ki kumne : "Phi iohi," ong uta u tymmen, "une u syiem, la u kup ka barandi syiem saw, u don ka dur ka dar kum ngi. Nga artatien shibun ba u don ha u ka jinglong ba bit nam ba un bat ia ka kyrdan syiem. Te paralok baroh, to ngin iatynjuh ia u. Ngin ialum lang ha khmat jong u ha kawei ka miet bad ynda u la leh syiem bha ialade, ngin

iajlew myrsiang lang baroh shikynhun. Lada u dang long hi u myrsiang, khlem pep, u ruh un iajlew lang bad ngi". Baroh ki para myrsiang ki la sngew iahap jingmut shibun eh bad ka jingpyni buit uta u myrsiang tymmen, bad ki la iakut lang ban leh kumta

Ha ka miet ba la iabuh, baroh ki myrsiang ki la iashem lang ha khmat jong u, kumba la lah iapynbeit. Te hamar ba uta u syiem thok u la leh syiem bha ialade, uta u tymmen u la ai dak ba kin iajlew Shu mar kumta, la khynnwin jlang—*kia-hu-wa ! kia-hu-wa ! kia-hu-wa !* kata ka jaka. U ruh mar kumta hi u la iajlew lang bad ki—*kia-hu-wa ! kia-hu-wa !* Mynta baroh ki la tip ba une um dei u syiem, hynrei tang u myrsiang kum ma ki hi. Ki la kynrup ia u bad ki la patar lyngkhot lyngkhai ia u haduh ba un da iap. Naduh kata ka por ki la lait na ka jingshah banbeiñ bad ki la iashongsuk shongsaiñ pat kumba mynshuwa.

Ki Jingkylli.

1. Mano ba la iohi ia u myrsiang ? U syriem iaei ?

2. Balei u myrsiang u la hap ha ka pipa wiehrong ?

3. U Myrsiang u la leh aiu ban da ia lade na ka jinglehraiñ ?

4. Mano ba ioh kem ia ka buit thok u myrsiang ?

5. Phi nang ban iapah myrsiang ? Haw pah ?

LYNNONG IX.

KA POP U AKHAN.

Jerikho	**Kyndiah**	**Babilon**
Barandi	**Shekel**	**Pynngat**

KA SHNONG nyngkong ia kaba u Joshua u la jop ka dei ka Jerikho. Ynda hadien u sa phah briew ban syntiat ia ka shnong Ai. Ynda kita ki la wan phai ki ong, "Ka shnong dei kaba kham rit, phah tang kumba lai hajar ki briew, u paidbah baroh un leit lei?" Kumta ki la leit, hynrei ki nong-Ai ki la jop, bad ki la beh krad ia ki Israel. Te la iap na ki Israel hangta laiphew hynriew ngut. Hangta u Joshua bad u paidbah ki la khuslai sat. Ki tip ba don daw

ei ei, hynrei kim lah ong kaei. Kumta u Joshua bad ki rangbah ki la iadem iakyrpad ha khmat U Blei bad U Blei U la pynpaw ha ki ia ka daw. U ong ba don uwei u briew na ki Israel uba la ıyngkang ia ka adong ba U la buh ha ki, haba ki dang ialeh ia ka Jerikho : U la ong ia ki hangta, "Da lei lei phin kyndiah noh ia lade na kata kaba la tim" Kumta ym bit ban shim ei ei na kita ki mar Jerikho. Te ynda ki la iawad iawad ki la shem ba dei u Akhan pleng uba la leh ia kata ka pop. Ynda la kem ia u, u la phla, u da ong, "Nga la iohi hapdeng ki mar Jerikho ia ka barandi Babilon kaba itynnad, bad arspah shekel ka rupa bad shilyngkhot ka ksiar, te nga la ikwah bad nga la kum shim ia ki, nga la buhrieh ia ki hapoh khyndew ha ka ïingjaiñ jong nga."

Ki la iashem thik kumba u la phla. Ka la jia aiu ia une ? Ka pop jong u ka la lap ia u. Ki la iabishar bad ki la rai ia u ban iap. Kumta ki la leit lam ia u sha ka them Akhor, bad hangta ki Israel ki la lynthem maw ia u ; bad khun bad tnga, bad jingri bad jingdup, bad baroh katba don ; te ki la thang ia ki da ka ding. Ynda kumta U Blei U la sngewbha pat ia ki Israel.

Une u briew u nangmut ba yn ym don ba tip shaphang ka kam sniew jong u ; u klet ruh ba U Blei U iohi lut ia kiei kiei baroh. Nalor ba ka pop ka long kaba sniew, ka long ruh kaba bieit than lada leh ia ka.

Ka pop jong uwei ka pynngat jynjar ia kiwei ruh bunsien. Hangne ka pop jong une ka wallam ka jingiap ia ki laiphew hynriew ngut. Uwei u khynnah runar ha skul u lah ban pynjynjar ia ka klas baroh kawei.

Ki Jingkylli.

1. *Balei u Joshua u la phah shipai ban ialeh ia ka shnong Ai ?*

2. *Katno spah ngut ki shipai u la phah ?*

3. *Ki shipai u Joshua ki la iap katno ngut ?*

4. *U Akhan u la tuh aiu na shnong Jerikho ?*

5. *Kaei ka jingpynshitom ba la ai ia u Akhan ?*

LYNNONG X
I NGAP BA RIT.

1. Ko ngap ba rit, marwei phi her,
Kylleng sawdong phi rwai ;
Na phi ki mih ki sur ba pher,
Jar jar ki jah sha rngai.

2. Dangstep ha kpor ia phi nga shem,
Marwei hangta phi her ;
Hapdeng ki syntiew phuh phi dem,
Hir hir ka beh ka lyer.

3. Baroh shisngi phi trei minot,
Kylleng ki lum pyngngad ;
Ki tiew iwbih ia phi ki khot,
Hapdeng jong ki ban shad.

4. Ka jingkmen aiu, sha, phi don ?
Artad iatrei phi rwai ;
Marwei bunsien nga ju puson,
Bunsien sha phi nga phai.

5. Ko hep barit, wat sngewphylla,
Jingkmen nga ioh naei ;
To trei minot, phin shem hangta,
Jingkmen ha phi kan shlei.

6. Ia phi ko ngap ba rit khublei,
Nga ruh ngan trei minot ;
Kum phi nga ruh dang step ngan trei,
Ngan pule la ki kot.

Ki Jingkylli.

1. Katno tylli ki sur u ngap u nang ban rwai ?

2. Ha'i u ngap u sngewbha eh ban her ?

3. Kaei ka jinghikai ba ngi ioh na u ngap ?

LYNNONG XI.

SUMAR LA U THYLLIEJ.

Thylliej	**Diengphna**	**Pynkheiñ**
Pharep	**'Iarlieh**	**Pkriang**

MYNHYNDAI, la don ha ri India uwei u syiem uba stad uba kyrteng u Randising. Une u long-syiem halor kawei ka hima kaba riewspah bad kaba iar shibun.

Une u syiem Randising u ju sngewbha eh ia ki khynnah bad borabor u ju khot lang ia ki sha ïingsyiem jong u. U shait hikai ia ki ba kin long kiba bha ha ka jinglong bad kiba hok ha ki ktien. U ju iathuh ruh ia ki ba ka jingbishni bad ka jingshun ia la ki para briew ki long kiba isih eh.

Ha ka khet bishar une u syiem la don laitylli ki dak—Ka Jylli, Ka Diengphna bad Ka Sawdong. Kine laitylli ki hukum ba u Syiem Randising u la buh ha la ka hima. Ka dak kaba nyngkong ka mut. "Long borabor kiba hok ha ki ktien." Kaba ar, "Leh bha ia la ki parabriew." Kaba lai pat, "Iarap lem iwei ia iwei pat."

Man la ka sngi u Syiem Randising u ju shong ha kata ka khet ban bishar ia ki mokotduma ba ki khun ki hajar ki wan rah sha ïing-

syiem. Ha kawei ka sngi, katba u dang shong bishar, ka la wan kawei ka khynnah kynthei sha u. Kane ka khynnah haba ka la poi hajan ka khet bishar, ka la dem khohsiew ha khmat u syiem, ka da iam de artad. Ka la ong ha u. "Ko syiem kynrad, nga la kum pynkheiñ ia ka jylli ha ka jingiadei jong nga bad kawei na ki paralok kynthei jong nga. Nga la pyndonkam ki ktien lamler bad pynbudnam ia ka bapli. Mynta ki briew baroh ki ngeit ia ki ktien lamler jong nga bad ki kynshi beiñ ia ka bapli."

"Balei phi leh kumta ?" la kylli u syiem.

"Syiem kynrad, namar nga bishni ia ka ba ka don ki kpieng ksiar kiba kham itynnad ban ia ki jong nga," la jubab kata ka khynnah.

"Kata ka jingleh jong phi ka long kaba sniew eh," la ong u syiem. "Phi la pynkheiñ ym tang ia ka jylli da kaba phi kren ki ktien lamler ; phi la pynkheiñ ruh ia ka Diengphna namar phi la leh sniew ia ka ; nalorkata, phi la pynkheiñ ia ka sawdong namar ha ka jaka ba phin iarap, phi la pynsniew pynban ia ka. Namar kane ka kam sniew ba phi la leh, dei ban ai saja ia phi kat kum ki aiñ ka hima jong nga. Phi dei ban leit tam ia kito ki ktien phareb baroh ba phi la kren. Lashai tang shu mih ka sngi, wan iashem bad nga ha kliar utai u lum, wan rah hangtai kawei ka syiar kaba lieh sada bha. Ngan ap ia phi hangtai, bad ngan sa iathuh ha phi aiu phi dei ban leh."

Kata ka khynnah ka la kohnguh bad ka la leit phai noh sha la ïing.

U Randising pat u la phah pynbna ha ki briew baroh ha kata ka shnong ba marjan ba kin ialum lang ha trai uta u lum tang shu mih ka sngi.

Kum lashai tang shu mih ka sngi, u Syiem Randising bad kata ka khynnah ki la iakiew sha kliar uta u lum. Ha trai uta u lum pat da ki hajar ki paidbah ki la ia-ap khmih ia kine baroh arngut ba ki iakiew kumta. Tang shu poi ha kliar uta u lum u Syiem Randising u la pyniap ia kata ka 'iarlieh ba rah kata ka khynnah. Nangta u phut ia ki sner kata ka syiar bad u kynting sha jrong ia ki. Ka lyer ka la beh bad ka la rong noh ia iwei-pa-iwei shane bad shatai.

"Khie keiñ," ong u syiem ia kata ka khynnah, "leit tam ia kito ki sner syiar baroh kiba la rong ka lyer, bad ynda janmiet wan rah ia ki sha nga."

Kata ka khynnah ka la leit ban wad ia ki baroh shisngi. Ka la thait ym don pyrthei shuh bad ka lap sa ka jingthngan bad jingsliang ia ka. Ka la krad ia ki phlang bad ki sla dieng ban ioh pat ia ki sner. Da ka jingialeh shitom kaba khraw, ka la ioh pat sa tang khyndiat tylli na kita ki sner ba la rong ka lyer. Ka sngi ka la sep bad kata ka khynnah ka la wan sha ïing syiem, ka da rah ia kita ki sner syiar

khyndiat tylli ha la ka kti. Ka la ai ia kita ki sner ha ki kti u syiem.

"Ko khun," la ong u syiem, "mynta phi la iohi kumno ba ki ktien lamler ki phriang kylleng sawdong kumba her kito ki sner syiar. Phi la sngewthuh ruh haduh katno ka long kaba shitom ban khar pat ia ki. Ka long kaba jem ban pynphriang ia ki ktien kiba sniew bad ba pynbudnam ia la ki para briew, hynrei, ka long kaba da eh pat ban lum pat ia ki. Shim kine ki khyndai tylli ki sner syiar, leit ai ia ki ha kata ka paralok ba phi la pynbudnam. Ynda phi la lah ai, sa pan map na ka ia la ka jingleh. Naduh mynta to kynmaw ban da sumar ia la u thylliej haba phi kren." Kata ka khynnah ka la leit noh bad ka la leh kumba a hukum ia ka.

Ia ki ktien bha ktien sbun, ko hep, to pynbun,
Ia ki ktien sniew ktien smeh, sha jngai bak to beh.

Ki jingkylli.

1. *U Randising u juh eh ban iashongkai badno ?*
2. *Shaphang aiu u syiem u sngewtynnad eh ban hikai ia ki khynnah ?*
3. *Katno tylli ki sner syiar ka khynnah ka la ioh tam haba ka la leit wad baroh shisngi ?*
4. *Kham jem ia ki khynnah ban kren 'tien bha ne 'tien sniew ?*

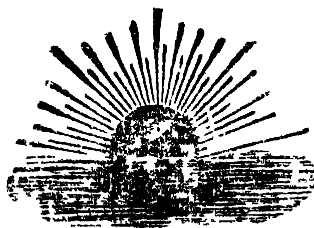
LYNNONG XII.

KA SNGI

Hooid **Khluid**

Tyngshaiñ **Thapniang**

Syiar **Kyrtoh**

Nonghikai—Mynta ka sngi ngan iathuhkhana ia phi shaphang ka sngi. Phi iakwah ban sngap ia ka jingiathuhkhana ?

Khynnah—Hooid Babu, sngewbha ban iathuh, ngi kwah ban sngap ia ka jingiathuhkhana jong phi.

Nonghikai—Ki tymmen ki iathuhkhana ba ha kawei ka por. ka sngi ka la phet noh na ka pyrthei, bad ki briew kim lah shuh ban iohi ia ka khmat jong ka. Ka la long ka jingkulmar kaba khraw shibun ha ka pyrthei ha kata ka por. Ki khun bynriew ki la ialum dorbar ban iapyrkhat lang kumno yn leh ba kan wan pat sha ki. Nyngkong, ki la phah da u kohkarang, ban kyrpad ia ka ba kan wan phai, hynrei um lah. Hadien kata ki la phah noh sa ia u syiar. Te shuwa ba un leit u la ai dak ia ki kumne : "Lada nga lah ban pynkohnguh ia ka sngi ba

kan wan phai pat sha ka pyrthei, ngan kynther thapniang bad kynih laisien shuwa ba kan poi."

U la ong ia ki ba kin ia-ap ia kata ka dak bad hadien kata u la leit noh. U la wad ia ka sngi bad u la shem ia ka. U la kyrpad eh ia ka ba kan wan phai sha ka pyrthei, namar ba ka jingjah jong ka, ka la pynkulmar lut ia kiei kiei baroh. Ka ruh ka la shahshkor ia ka jingkyrpad u syiar bad ka la kohnguh ban wan phai. Ynda ki la ia wan phai, u la nangiaid ha shuwa jong ka, ban wan rah khubor sha ka pyrthei, ba ka la wan. U la kynih laisien, bad ki briew kiba ap khmih lynti ia ka jingwan phai jong u, ki la sngewthuh ba kin sa iohi pat ia ka sngi. Hadien khyndiat por, ki la iakmen shibun ban iohi pat ia ka khmat ba phuh samrkhie jong ka. Naduh kata ka por haduh mynta, man la ka step ynda u syiar u la kynih ka sngi ka sa mih.

Khynnah—Babu, sngewbha seh ban iathuh shuh shuh ia ngi shaphang ka sngi.

Nongkikai—Ka sngi ka long kawei na ki met bneng kaba neh shijaka. Ka long kaba khluid katta katta ba lada yn buh ia ka pyrthei jong ngi hajan jong ka, kan kylla dpei tang hapdeng shikhyllipmat.

Khynnah—Babu, kumno ka lah ban long ba ka sngi ka neh shijaka ? Ngi ju iohi ia ka ba ka iaid, man ka step ka mih bad man ka janmiet pat ka sep noh.

Nonghikai—Hooid, ka i shisha kumta, hynrei ym dei ka sngi kaba iaid. Dei ka pyrthei jong ngi keiñ kaba iaid. Kane ka pyrthei jong ngi ka tyllun sawdong ia lade man ka sngi na mihngi sha sepngi. Da kata ka jingtyllun sawdong jong ka, ba sa ioh ia ka sngi bad ka miet. Ngan pynshisha ba ka sngi ka neh shi jaka da kaba ai ia kawei ka nuksa. Haba phi shong jib ne bos, phi iohi kumba ki maw ki dieng kiba don harud surok ki mareh. Ha ka jingshisha kine baroh ki neh shijaka. Dei kata ka jib ne bos kaba mareh. Ka long kumta bad ka sngi ruh. Ngi shong ha ka pyrthei kaba tyllun sawdong ia lade man ka khyllipmat, bad namar kata ka daw ngi iohi kumba ka sngi ka iaid na mihngi sha sepngi.

Khynnah—Babu, balei ba ka sngi ka ai jingshit ia ngi, hynrei ngim ioh jingshit satia na u bnai ?

Nonghikai—U bnai um don jingshit satia ha lade kum ka sngi. Kata ka jingshai kaba u bnai u ai ha ngi, ka long kaba u ioh na ka sngi. Lada phi pynphai ia ka ïitkhmih sha pyrshah ka sngi, ka jingshai ka sngi kaba hap ha ka, kan kyrtoh lyndet bad phin iohi kumba ka jingshai ka wan na kata ka ïit. U bnai u long kum kata ka ïit. U pdiang jingshai na ka sngi bad u sa ai ia kata ka jingshai sha ngi. Dei namar kata ka daw, ba ka jingshai u bnai kam long satia kabå shit kum ka jong ka sngi.

Khynnah—Balei ki khlur pat ki tyngshaiñ ha ka por miet ?

Nongkikai—Ki khlur ruh ki ioh jingshai na ka sngi kumba ioh u bnai, bad don katto katne ki khlur pat kiba don jingshai ha lade hi kum ka sngi.

Khynnah—Babu, 'khublei shibun eh, ba phi la iathuh ha ngi ia kine kiei kiei shaphang ka sngi.

Ki Jingkylli.

1. Haba ka sngi kan jah noh ban ym mih shuh phin sngew kumno ?

2. Shisien, haba ka sngi ka la jah noh, ki briew ki la ialeh aiu ?

3. Kham shit mano, ka sngi ne ka ding ? Kumno phi tip ?

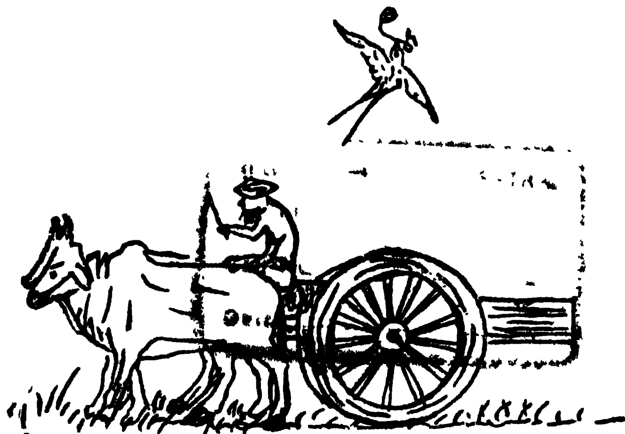
4. Kham shai mano, ka sngi ne ka sharak ?

5. Ka sngi, u bnai, ki khlur ki sdien haei ?

LYNNONG XIII.

U SKYLARK TAM SNENG.

U Skylark—U Shyrwat)

Skylark	**Suiñ**	**Jingrwai**
Lawbniap	**Wieh**	**Mynsiem**

U Skylark u long u kynja sim rit uba don ha ka ri Bilat. Une u sim wat la u rit u lah ban her jrong katta katta shalor suiñ. La ieit bad iaroh eh ia u da ki briew baroh, na ka bynta ki sur rwai ba thiang kiba u rwai sngewtynnad man haba u kynting la ki thapniang ba rit jong u, ban her na khyndew sha sahit bneng.

Shisien ha kawei ka por, la don uwei u skylark ba dang khynnah samla. La ju hikai ia

u borabor da u kpa jong u ban her sha suiñ bad ban rwai ki jingrwai kiba kordor bad ba sngewtynnad. U kpa u la ju maham ruh ia u bun bunsien ba ym dei ban ikwah ia ki kynja jingbam ba sniew kane ka pyrthei kiba leh ban pynsniew bad pynjot ia ka jingim jong u.

Ha kawei ka step ba rang phyrnai bha, katba une u skylark u dang her sha jrong ryngkat bad ka rwai artat ia kita ki jingrwai ba sngewtynnad, u la iohi liak ia kaei-re-kaei kaba mareh ha kawei ka surok. Namar ba u kwah ban tip ba ka dei kaei u la noh arsut na jrong bad u la shong ha ka tnat jong uwei u dieng. Te katba u dang shong hangta kata kaba mareh ha ka surok ka la wan poi shajan jong u, bad u la iohi ba ka dei ka kali ba la ring da ki artylli ki masi kiba iong. Ha kata ka kali la don uwei u tymmen uba pyrta artat artat lynti. "Mano ban thied, mano ban thied ia ki wieh jong nga, da kaba iakylliang ia ki bad ki sner skylark ?" Tang shu iohsngew ia kane ka jingpyrta, uta u skylark u la sngewkwah ia kita ki wieh. U la her shajan kata ka kali, u da kylli de artat katno tylli ki wieh un ai na ka bynta kawei ka sner. Uta u tymmen u la jubab ba un ai artylli. U skylark u tang shu iohsngew ia kane u la phut kawei ka sner bad u la ong artat, "Parad, shim kato bad ai ia nga artylli ki wieh." Uta u tymmen u la ai ha u kita ki wieh bad u la leit noh la ka lynti. U skylark pat u la her shapoh kawei ka 'lawbniap khnang ban ym don ba iohi ia u ba-

u bam ia kita ki wieh. Ynda la janmiet u la leit phai sha la skum bad u la sngewbha ba u kpa bad ki lok jong u kim shym iohi satia ia ka jingjah jong kata kawei ka sner na ka met jong u.

Ynda kum lashai u la iohi biang ia kata ka kali kit wieh. Ka jingshngiam jong kita ki wieh ba u la ioh bam mynhynnin ka la pynkwah ia u ban ioh bam shuh shuh ia ki. Ha kane ka kynti u la phut laitylli ki sner jong u ban ai ha uta u tymmen. "Shim kine hynriew tylli ki wieh, hep." ong uta u tymmen, "bad une uwei u wieh pat ngan ia-ai tam ia phi ba phin dup donbok ba ngan lah die shibun." Kumta man ka sngi uta u skylark u la nangphut noh ia la ki sner kawei hadien kawei pat, haduh ba ha kaba khatduh, u la shem, da ka jingsngewdukha mynsiem kaba khraw, ba um lah shuh ban kynting ia lade sha sahit bneng kum kiwei pat ki paralok khynnah samla jong u. Um nang shuh ban rwai ia kita ki jingrwai ba sngewtynnad ba u la ju rwai mynshuwa, la u dang kynmaw ia ki malu mala.

Mynta u la pyrkhat ha lade kumno un leh ban pyrshang ban ioh pat ia kita ki sner ba u la jah noh. Kumta ha kawei ka sngi, u la lum shibun ki wieh, bad ynda la wan iaid uta u tymmen, u la tyrwa ban ai ha u ia kita ki wieh khnang ba un pynphai pat sha u ia kita ki sner ba u la duh. Uta u tymmen u la iathuh ha u ba ka kam jong u ka long ban

ia kylliang ki wieh bad ki sner skylark, bad ym ki sner skylark bad ki wieh. U skylark uba pli namar ba um don sner shuh u la iap hapdeng ka jingbabe kaba khraw.

Ka jingbymkohnguh ka pynpoi ia u briew sha ka jingjot.

Ki Jingkylli.

1. U skylark u lah ne em ban rwai ha suiñ bneng haba u her ?

2. Kaei ka jingbam kaba bang tam ia ki skylark ?

3. Ki sim ki lah shuh ne em ban her lada phut noh ia ki sner ?

4. Ki lah ne em ban kynting arted shajrong tang da ki sner thapniang ?

5. Ka sim ba la phut ki sner ka nang shuh ban rwai ne em ?

LYNNONG XIV.

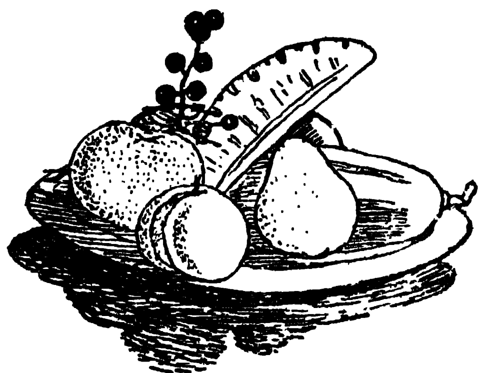
KA JINGKOIT JINGKHIAH I

Thied ki jaw	**Jingkoit Jingkhiah**	**Dewiong**
Pynbiang	**Jaiñkup-Jaiñsem**	**Shyieng**

KA MET u briew ka long syriem kum ka kor, lane ka baje, tang ba ka met ka long ka jingthaw kaba kham phylla bad kham maian.

Hapoh ka met u briew don u klongsnam, ki tor, ki snier, ki thied ki jaw, ka snieh bad kine baroh ki don la ka bynta bynta ban trei na ka bynta ka jingkoit ka met.

Katno kaba kordor kane ka jingkoit jingkhiah ka long. Lada duh ia kane, ka met bad ka mynsiem ki shitom. Haba pang ka met, ka trei ha ka jingmut u briew, haduh ba um nang pyrkhat bha shuh. Namarkata, ngi dei ban ialeh katba lah, ban sumar ia la ka met. Haba kitei ki dkhot jong ka met baroh ki iaid beit, ngi ong ba ka met ka koit.

Khnang ba ka met kan koit, ngi dei ban sumar bha shaphang ka bam ka dih, ka jinglehkhuid, ki jaiñkup, jaiñsem, ka lyer, ka jingtrei, bad ka jingiohthiah.

Ka jingbam—Kumba ka jhad ka donkam ia u dewiong ban pynmeh ding bad ban pynmih ka bor, kumta ruh ka met ka donkam ia ka jingbam ban pynthymmai ia la ka bor. Ka jingbam ka leit ban pynthymmai ia ka snam bad ka snam pat ka tuid lyngba ka met ban pynbiang ia ka bor jong ki shyieng, ki thied, bad kiwei kiwei ki bynta jong ka met katba donkam.

Khnang ba ka met kan khlaiñ, dei ban ioh ka jingbam kaba bha. Lada shu bam malu mala tang ban dep, ka met kan shitom bad raikhoh. Kumta dei ban jied ia ki jingbam ki ban pynbiang ia ki jingdonkam ka met. Nalor ka ja, donkam ban ioh sa u jhur, ka doh, ka dohkha bad ki soh ; namar ha kine baroh ki don kiei kiei kiba pynbha ia ka snam, bad pynkhlaiñ ia ka met. Ka dud, ka mluh, bad ka umdih kaba khuid ki long kiba donkam shibun ia ka jingkoit ka met. Haba bam ja, dei ban ktha bha, ba kan iakhleh bad ka umbiah shuwa ban nguid namar da kaba leh kumne, ka kpoh kan tylliat bha ia ka jingbam, bad kan kylla snam kloi. Hynrei ki briew kiba shu nguid kyrkieh ia ka jingbam, ki ju shitom ka kpoh, bad baiong ka khlieh.

Ka bha ban bamja laisien shisngi, bad ban pyllait kumba saw kynta hapdeng ki por bamja, khnang ban ai por ia ka kpoh ban tylliat dep ia kaba la lah bam. La kumta ruh wat ju pyntud slem khlem da bam ja bad pyrshang kan bud thikna ia ki por bam.

Ki Jingkylli.

1. *Kiei ki dkhot met kiba kongsan tam hapoh ka met u briew?*

2. *Kaei ka jingdonkam ba kongsan tam ka met u briew?*

3. *Kaei kaba donkam eh ban leh ba ka met u briew kan koit kan khlaiñ?*

3. *Kiei ki jait jingbam kiba bha tam ia ka met ban bam?*

LYNNONG XV.

KA JINGKOIT JINGKHIAH II.

Jinglehkhuid

Ñiangtrew

Jingjakhlia

Oksijen

Pynthanda

Pynmlien

Khapngiah

Jingialehkai

Jinglohthiah

Ka Jinglehkhuid—Kawei pat kaba donkam eh na ka bynta ka jingkoit jingkhiah ka long ka

jinglehkhuid. Kane ka sniehdoh jong ka met ka don la ka kam ban trei, bad lymda la sumar khùid ia ka, kam lah pyndep bha la ka kam.

Ha ka sniehdoh u briew don kumba arphew ne laiphew lak tylli ki thliew syep, kiba pynmih ka um syep, ryngkat bad bun jait ki jingjakhlia na ka snam. Nalor kata da kaba mih syep ka pynthanda ia ka met na kaba kan shit eh.

Te lada kine ki thliew syep kim khuid, lane ba la set ia ki da ka jingtngit, kim lah shuh ban trei bha ia la ka kam. Nangta sa mih sa ka prum, ka ñiangtrew, bad kiwei kiwei ki jingpang kiba shitom. Namarkata donkam ban sum man ka sngi khnang ba ka met kan koit.

Kaba kup—Nalor kaba sumar khuid ia lade dei ban da ruh ia ka met na ka jingkhriat lane na ka jingshit da ki jaiñ kiba biang bad kiba iadei bad ka por. Ha ka por tlang dei ban kup da ki jaiñ kiba kham syiad, lymda kumta ka jingkhriat ka pynngam ia ka snam shapoh ki dohjem, bad nangta ka ai jingpang ia u briew. Na kane ka daw ngi shem borabor ba ki tymmen bad ki khunlung ki pang, bad haba dei ba dei ki iap ha ka por khriat, namar ba kim nang sumar bha ialade. Ha ka por shit pat, donkam ban wad ki jaiñ kiba stang bad kiba lieh, khnang ba kin iarap ban pynduna ia ka jingshit ka met. Ki kynja jaiñ ba lieh ki kham iada na ka jingshit ka sngi. Mynmiet mynmiet ka dei ban law noh ia ki jaiñ ba la phong mynsngi, bad ban phong da kiwei pat ha ka por thiah.

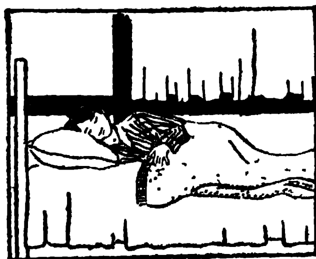
Ka lyer—Ka lyer kaba bha ka donkam shibun eh ia ka jingkoit ka met kumjuh kum ka jingbam. Ha kawei ka rukom lah ban ong, ba ka lyer ruh ka long hi ka kynja jingbam. Ha ka lyer don kawei ka bynta kaba ngi khot Oksijen (Oxygen) bad kane, haba ngi ring mynsiem, ka pynkhuid ia ka snam, bad ka pynbit ia ka jingbam ruh ba kan pynshait pynkhlaiñ ia ka met.

Ka pynsniew shibun, ia ka met u briew lada un ring mynsiem ia ka lyer kaba sniew. Lada ka ïing ka khapngiah da ki briew, ka lyer ka sniew noh, namar ba la bun kiba pynhiar mynsiem, bad ba ka la lut ka oksijen. Haba dei ba dei ki briew ki iapler ha ki jingiaseng, ha kaba la bun eh ki briew, bad ka daw ka long ba la sniew eh ka lyer.

Namarkata, donkam ban sumar bha ia ki kamra skul, lane ki ïing shong briew, ba kin long kiba la pyllait thliew khnang ban rung ka lyer ba khuid. Kaba thiah bun briew ha kajuh ka

kamra bunsien ka pynmih jingpang. Ki doktor ki shem ba ka lyer kaba bha ka trei kum ka dawai ia ki jingpang, bad ba ki briew kiba la pang jur, ki koit noh ynda ki la ioh shong ha ka lyer kaba bha.

Ka jingtrei bad ka jingiohthiah—Khnang ban koit ka met, u briew u dei ban trei da la ki kti ki kjat. Ka jingtrei ka pynkhlaiñ ia ki thied, ka pyniaid bha ia ka snam, ka pynkhih bha ia u klongsnam, u tor u nangtrei bha la ka kam, ka sniehdoh ka pynmih syep, ka jingbam ka kham khlaiñ. Te ka met hi baroh kawei ruh ka sngewmyntoi na kaba pynmlien ia lade da kano kano ka jingtrei kaba pynkhih ia ki thied. Ki khynnah skul kin kham nep jingmut lada ki ialehkai katto katne man ka sngi, kum ha ka phutbol (Football), kriket (Criket), kaba puh kaba daiñ, bad na kiwei pat ki jingtrei kiba pyndonkam ia ki dkhot met (physical exercise). Hynrei dei ban sumar ban ym pynlut than ia la ka bor, wat ha ki jingialehkai, namar ba kata lei lei kan pynsniew

ia ka met. Kumta haba trei ne lehkai, nyngkong eh ngi dei ban sngewthuh ia la ka bor bad ban leh ei ei da kaba antad.

Nalor ka jingtrei, ka met ka donkam ruh ka por ban jahthait da kaba iohthiah. Khlem da iohthiah, u briew un ym im slem. Ki briew kiba trei shibun da la ka jabieng, ki dei ban iohthiah kham slem ban ia ki briew kiba trei da ka kti ne da ki kjat Ki khynnah bad ki khunlung ruh ki dei ban iohthiah kham slem ban ia ki rangbah.

Kaba iohthiah palat eh pat ka pynbieit ia u briew ; bad lada un ym sei la ka bor ban trei da ka kynja jingtrei ka ban pynkhlaiñ ia la ki thied, un kylla long uba sngaid, uba jaipdeh bad u bym larkam.

Ki Jingkylli.

1. Kumno ngin leh ban sumar ia lade ban koit ban khiah ?

2. Ngi kham donkam ban sum ban sleh na ka bynta ban itynnad ne ban koit ban khiah ?

3. Balei ba ki briew ki donkam ban kup jaiñ ?

4. Balei ba ki briew kiba shong suk hapoh iing ki kham tlot ban ia kiba t ei lyngkha ?

5. Ki jingialehkai ki pynmyntoi aiu ia ngi ?

6. Balei ba ngi donkam ia ka jingiohthiah ?

LYNNONG XVI.

KABA BEH IA U KAIÑ STEM.

Phrans	**Pyrenis**	**Jabieng**
Bniap	**Nongaplangbrot**	**Ingkhong**
Jingbitar	**Phrung**	**Nongwadsuk**

Khun—Ko pa, ba ngan dup suk ha kane ka pyrthei, nga dei ban ioh aiu ?

Kpa—Wat kyrmen ba phin suk na kano kano kaba phi ioh, phin suk tang na kaba phi long hi. Dei na ka jinglong keiñ.

Khun—Hynrei bun bun ki briew kim ngeit kumta te, pa ; nga iohi ba ki wad ki beh ia kane bad ia katai katba ki lah.

Kpa—Ha sngap keiñ khun, ngan iathuh noh kawei ka jingiathuhkhana kaba ki ju iathuh ha ri Phrans, kaba pyni shai ba ki briew kim ju suk na kata kaba ki beh, wat la ki ioh ruh.

Uwei u briew ha ri Phrans u kwah eh ban tip da kumno u lah ban ioh ka jingsuk, ka spah, bad ka bor. Ki la iathuh ha u ba ha kawei ka phud wah ha ki lum Pyrenis, u don u 'kaiñ stem : te lada u tang shu ioh ia uta, ka spah ruh un ioh, ka bor ruh un ioh. Ia uta u 'kaiñ stem dei ban kem ha ka jar, ba la thaiñ da u shñiuh uba jan eh ia ka jabieng, bad dei ban wieh ia uta ha ka umsyep bad ka snam. Uta u briew u la leit bran sha kata ka phudwah ; hangta u la wad u la ïit, bad shisha u la iohi ia uta u 'kaiñ stem. Bad miet bad sngi u beh ia u ; ia ka riat ka ram u hiar, ia ka thiep ka jur u la kiew ; u la phrung ia ka bniap, u la rung ia ka khlaw ka btap ; la kad sa ka jaiñ, la tar sa u shiah ia ka met, la katta ruh u iabeh hi ia uta u 'kaiñ stem. Ynda slem da slem, u iohi ba u leit dem pynban halor ka trep uwei u nongaplangbrot. La u la ialeh katno katno ruh ban beh ia u nangta, hynrei um lah. U la ingkhong khait la ka mynsiem, haba u iohi ba uta u skaiñ u don ha kata ka trep u nongaplangbrot, bad ba kum une u la ioh ia ka jingsuk pynban. Da ka jingbitar u la ai ding ia kata ka trep, kumta uta

u 'kaiñ stem u la her noh ; te uta u nongwadsuk u beh pa u beh pat. La u beh ruh um man ioh satia : hynrei ynda slem da slem, u iohi pynban ba uwei u khynnah nonglur u kem ia uta u 'kaiñ stem ha ka tupia. Hangta u la bitar haduh ba um tip briew shuh ; u la shim da u dieng, u tangon pyniap ia uta u khynnah uba pli. Kumta ia kaba ioh kem, u la ioh kem ia uta u 'kaiñ stem, hynrei pleng uta u skaiñ, ia uba u la minot katta ban ioh, u dait ia u pynban, bad u la babe baroh shirta. Shisha u la riewspah bad u la donbor : hynrei u la nangswai nangswai bad ynda u la shitom slem u la iap sngewsih.

"Kynmaw te, ko khun, hei ! kaba beh ia u 'kaiñ stem dei kaba beh ia ka jingiap pynban."

Ki Jingkylli.

1. Phi ju iohsngew ia ka jingiathuhkhana shaphang kaba beh 'kaiñ stem ?

2. Da kumno, ki ong, lah ban kem ia u 'kaiñ stem ?

3. Haei u 'kaiñ stem u la leit dem nyngkong ? La jia aiu ?

4. Mano ba la ioh kem ia u 'kaiñ stem ha ka tupia ?

5. Ka la jia aiu ia uta u nongbeh 'kaiñ stem haba u la ioh kem ia u ha ka kti ?

LYNNONG XVII.

U MEN LYNGKHUNG.

1. Ha Ri Khasi hyndai ki ong,
U don u men lyngkhung ;
Kat sha ba leit u kieng iarong,
Ka khoh u kit kyndung.

2. U don ki tmaiñ ba jrong shipruh,
Ka khlieh kaba synlen ;
U kyllan khleiñ ba kan mih shñiuh,
U tah d'u sohmynken.

3. **La sat syllang um lah shah shuh,
Teng teng u shad kulmar ;
Ani ! ynnai ka kwah mih shñiuh,
Pleng, dei kaba jynjar.**

4. **Man la ka sngi u ap masi,**
   Halor ki lum ba jrong ;
   Sharum shaneng u ñiah ia ki,
   Halor jong ki u shong.

5. **Shisien u bhai u shong kulai,**
   Halor ka 'si raikhoh ;
   Kyndit u hap ha 'liewkharai,
   Phler lut ki tmaiñ baroh.

Ki Jingkylli.

1. Phi la ju iohi haei ia u Men Lyngkhung ?

2. U Men Lyngkhung u long uba kumno ka dur ?

3. U ju trei kam aiu une u Men Lyngkhung ?

4. La jia aiu shisien ia u ?

LYNNONG XVIII.

KA JINGDOM.

Ka Jingdom ka long kaei kaei kaba sniew shibun eh. Kane ka dei kawei na ki nongshun ba u briew u donkam ban ialehthma. Haba jop ma ka ia u ka pynlamwir bad pynbieit ia

u, wat la u long uba stad katno katno ruh. U leh ia kiei kiei baroh khlem da pyrkhat satia kan mih aiu nangta. Hadien ba u la leh, u sngewsih bad babe kylla na ka bynta kata.

Ha kawei ka por, la don uwei u nongbehmrad. Une u don uwei u ksew uba u ialam behmrad borabor. Une u briew u ieit katta katta ia uta u ksew, namar u long uba smat, uba jemnud, bad uba ieit kynrad shibun.

Une u nongbehmrad u don uwei u khun marwei uba u ieit thep mynsiem. Une u khynnah u shait sngewbha borabor ban ialekai bad uta u ksew, bad uta u ksew ruh u ieit eh ia u. Te ha kawei ka sngi u nongbehmrad u la leit thied shini na kawei ka dukan kaba kham jngai na ka ïing jong u. Ha kata ka por u khun jong u, uba don lai snem ka rta, u dang iohthiah bha lyngngai ha la i jingthiah rit. Namar um kwah ban pynkyndit ia la u khun na kaba iohthiah, u la iehnoh ia u ha ïing, bad u la hukum ia uta u ksew ban ap ia u ioh jia ei ei kaba sniew. Hadien kata u sa mih noh na la ïing bad u leit noh.

Uta u ksew u la shong khop ban ap ia uta u khynnah rit. Te ym slem hadien ba la mih noh uta u kynrad, la wan ruh uwei u suri hapoh kata ka kamra thiah. Uta u suri u la mut ban pyniap ia uta u khynnah bad ban bam doh ia u. U ksew haba u la iohi ia u suri, u la kynrup thrait ia u na ka ryndang.

Ka la don ka jingialeh kaba jur hapdeng jong ki. Ha kaba khatduh, la uta u ksew u la mynsaw jur, u la ioh pyniap ia uta u suri. Ka shyntur bad ka met jong u ki la bit snam bad u la thait ym don pyrthei shuh U la shong ha baranda, ban ap ia uta u kynrad ba un wan phai sha la ïing.

U nongbehmrad u la wan phai, bad uta u ksew u tang shu iohi ia la u kynrad u la talaiñ tdong da kaba kmen. U nongbehmrad u la iohi ba ka shyntur u ksew ka la bit da ka snam suda, bad kata ka la pynsngew lyngngoh ia u. U la pyrta ia la u khun, hynrei jar jar ym don bathie. Mar kumta u la dom ym don pyrthei shuh. U la tharai ba u ksew u la pyniap ia u khun baieit jong u. Te khlem da pyrkhat, u la shim ñiat ia ka wait prat lyngkha jong u kaba don ha baranda. U la pom ia uba pli u ksew, bad u la kyllon ha shen bad u la iap. Hadien kata u la rung shapoh ka kamra thiah ban khmih ia la u khun, uba u tharai u la iap. Hynrei ynda u ieng harud ka jingthiah, u shem ba u khun jong u, u dang iohthiah bha bad u lap pynban ia ka met iap u suri ba la pyniap da uta u ksew. Mynta u la sngewthuh balei ba bit snam ka shyntur u ksew jong u. Bran bran u leit sha baranda bad u la iam rangbah rangsan hajan ka met iap uta u ksew. Hynrei lehnohei ka jingiam bad jingbabe jong u ia kaei ba u la leh. Um lah shuh ban pynim pat ia uta u ksew ba u la pyniap, la u iam katno katno ruh. Ha ka

jingdom jong u, u la pyniap ia u nongiada jong u khun jong u, uba la pyllait ia u na ka jingiap.

Hep ba ieit, to kiar iap kiar im, na ka jingdom. Haba phi ialehkai para khynnah sumar ban ym pynmih ka jingdom, hynrei ban long borabor kiba jemnud.

Ki Jingkylli.

1. U nongbehmrad u la leit shano haba u la iehnoh ia u ksew ban ap ïing ?
2. Mano ba lah ban ialeh u suri bad u ksew ?
3. Balei u briew u la pyniap ia la u ksew ?
4. Haba la iap uta u ksew u nongbehmrad u la leh aiu ?

LYNNONG XIX.

KA OBJEKT LESSON.

Mynta ka la donkam ia ki nonghikai ban mlien ban ai ki kynja objekt lesson ha ki khynnah, bad ka la bit ban ai kawei ka lesson kum ka nuksa, khnang ba kin ioh buit kumno ban thaw sa kiwei pat ki lesson.

Kaba donkam ka long ban jeid ia ki objekt kiba ki tip bha shaphang jong ki, bad ban pynlang ia ki tiar, katba lah, ia ka ban pyni

bad ban batai ha ka klass, khnang ban ring, jingmut ia ki khynnah. Lah ban jied kum da u kba, ka ngap, u dewiong, u sohñiamtra, ka shini, ka masi, u ksew, u siej, u skaiñ ne kiwei kiwei.

Hangne ngin shim ia ka sha, kum ka Objekt, bad ka donkam ia u nonghikai ba un taiar lypa halor ka miej ha skul ia kine :—

(1) Ka khuri sha ; (2) u teapot ; (3) u ketli bad ka umthnam ; (4) ki slasha kiba dang thymmai ; (5) ki slasha kiba la wieh shisien ; (6) ka shini ; (7) ki sla jyrngam na u dieng sha, lane ki sla na u dieng sohñiamtra (namar ba ki iasyrïem).

SHAPHANG KA SHA.

Kthang	**Tannin**	**Shilyngkniap**
August	**Rkhiang**	**Nongkhaïi**

NGI ju tip shaphang kawei ka jingdih kaba sniew tam, kaba long ka kiad, bad kaba long ruh kum ka bih. Hynrei mynta nga kwah

ban iathuh shaphang kawei ka jingdih kaba bha, ka bym ju pynsniew iano iano, kumba leh ka kiad. Nga khot ia kane, ka jingdihsha.

Ha khmih shane haba nga theh ia kane ka sha ba la dang khreh ha ka khuri.

Kaba kumno ka rong jong ka ? Ka saw bad sngur.

To ale shane uwei u khynnah, bad mad ia ka. Ka long kumno ? Ka dang kthang.

(U nonghikai mynta un buh shini ha ka sha). Mynta to mad, ka long kumno ? Ka la thiang.

Ka daw ba ka kthang ka sha mynshuwa ka long namar ba don ka *tannin* ha ka. Bun ki briew, namarkata, ki ju sngew ban pynthiang ia ka da ka shini. Ha Russia ki buh bad shilyngkniap u sohjew ha ka khuri jong ki haba ki dih sha. Kane ka iarap shibun ban pynjah ia ka jingsliang bad ia ka baiongkhlieh.

U diengsha u man ha kane ka ri Assam, ha Japan, bad ha Shaina ; u iadei bad ka jaka ba shit bad ba sngem. Ki sla jong u ki shu jyrngam baroh shisnem, bad u dieng u kot naduh arpruh haduh sawpruh. Ki pyndonkam tang ia ki sla ban shna sha. Ia kine ki sla ki ju kheit saw sien shisnem : ha u April, May, June bad August. Ka jingkheit kaba nyngkong ka long kaba bha tam. Ha kane ka ri Assam ki pyndonkam da ka kor ban shna ia ki slasha.

Ban pynkhreh ia ki slasha, ki nong-Shaina ki pynrkhiang ha ki dabor rnong ba rit halor u rnga ding ; hadien kata ki kyrjiaw da ki kti.

Ynda la rkhiang bha ki thep ha ki synduk ia kiba la siang da ka sisa bad ki pynkit sha ki ri ba jngai.

Ki nongkhaïi thok ki ju pyniakhleh ia u bad kino kino ki sla dieng thala katba ioh khnang ban myntoi. Haba dei ba dei pat ki pynrkhiang ia ki slasha ba la lah pyndonkam shisien, bad ki pyniakhleh lang bad uba bha. Namarkata, donkam ban sumar ban thied na ki briew kiba lah ban shaniah.

Kawei pat kaba dei ban sumar shaphang kaba dih sha ka long ban ym pynsah ia ka um sha ha u teapot baroh shisngi ia ka ban dih. Namar ynda ka sha ka la sah slem kumne, ka pynmih jur ia ka *tannin* haduh ba kan pynsniew ia ka kpoh. Kumjuh kan pynsniew ia ka sha lada shet ia ka halor ding, kumba shet jyntah. Khnang ban ioh ia ka sha kaba bha, ka ban pynthanda ia ka met bad pynjah thait ynda la trei jingtrei, to tiew um bad khreh sha thymmai ha ka por donkam.

Ki Jingkylli.

1. *Kaei ka jingpynbha ka sha ?*
2. *Kaei ka jingpynsniew jong ka sha ?*
3. *Kumno ban khreh sha kaba bang ?*
4. *Da kumno yn ithuh ia u slasha uba bha bad uba sniew ?*

LYNNONG XX.

U SAMSON.

Manoah	**Philistia**	**Shawkad**
Khyrdop	**Delilah**	**Sianti**

U Samson u la long u khun u Manoah na ka jait Dan. U Blei U la pynmih ia u ba un bishar ia ki Israel. Mynno mynno ym pat ju don briew uba khlaiñ kat u Samson. Ia kane ka jingkhlaiñ u la ioh na U Blei, khnang ba un leh ia ka kam kaba khraw. Mynkata ki Philistia ki la pynjynjar sat ia ki Israel. Hangta U Blei U sa ai ia kane ka bor radbah ia u Samson, ba un leit pyllait ia ki Israel na kita ki nongshun.

Da kane ka bor bah, u Samson bunsien u la leh ki kam kiba khraw. Shisien, tang da ki kti suda, u la kad ia u sing kumba kad ia i khun blang. Weibriew hi u la pyniap shihajar ngut ki

briew, tang da ka shyieng ngap kada. U la rat noh, bad jingkhang bad shawkad, ia ka khyrdop ka Gasa, bad u la bah ia ki shalor u lum uba hajan. Hynrei uba pli u la leit shaniah ha la ka bor, bad u la klet ia U Blei shiphang. Namarkata, U Blei U la iehnoh ia u; kumta u la shem shitom ha ban da biang.

Ka tnga jong u, kaba kyrteng ka Delilah, ka la long kaba sianti runar eh; da kaba khroh ia u, ka la shem ba ka bor jong u ka shong ha u shñiuh jong u. Ha kawei ka sngi, hamar ba u dang iohthiah, ka la phah khi ia u 'ñiuhkhlieh jong u baroh. Tang mar kumta hi, u la duh la ka bor, hangta ki la wan ki Philistia, ki la kem ia u, ki la khlaw ia ki khmat jong u baroh ar, bad ki la pynlong koidi ia u ban tylliat.

Ki bakhraw batri na ki Philistia ki la thaw ka jingkhawai kaba khraw ban pyndonburom ia u Dagon, u blei jong ki; bad ki la ring ia u Samson hangta, ba kin rkhiebeiñ ia u. Hynrei u Samson hangta, u la kylla kaba mut, bad U Blei U la sngewbha pat ia u. U la ong ia uta u khynnah uba btin ia u, ba un ialam ia u sha ki rishot kiba kyrshan ia ka ïing. U duwai ha U Blei ba Un ai bor sa tang shisien pat ba un jop. Kumta u la bat ia kita ki artylli ki rishot, uwei da ka kamon bad uwei pat da ka kadiang, bad shisien sei la ka bor baroh, u la khun katba lah; te ka ïing ka la kyllon halor jong ki. Ha kata ka sngi, la pyniap lai hajar

ki Philistia kiba rangbah, bad u hi ruh u la-iap lem bad kita. U la synshar ia ka ri arphew snem.

Ngi ruh ngi lah ban leh ia ka kam ba khraw da ka bor U Blei, tang ba ngin ym klet ban ai lut ia ka burom sha U hi.

Ki Jingkylli.

1. U Samson u dei u khun u ksiew jongno ?

2. Badno u la ju ialehthma ?

3. Phi tip kumno ba u Samson u dei u riewkhlaiñ ?

4. Ka tnga u Samson dei kaba bha ne kaba sniew ?

5 Haba ki nongshun u Samson ki la ioh kem ia u ki la leh aiu ?

6. Ka kput aiu u Samson u la ioh leh halor la ki nongshun ?

LYNNONG XXI.

U BLEI U IEIT IA NGA.

1. U Blei U thaw ki sim baroh,
Bad 'tiew bha rong b'la jied ;
Ha la ka ktien ki iai iaroh,
"U Blei U long jingieit."

U Blei U ieit—to ngin iaroh
U Blei U ieit ia nga ;
Lada U ieit ki sim barit,
U Blei U ieit ia nga.

2. Iwei i sim iing in ym hap,
Khlem ka jingtip I Pa,
U ieit ki sim rit ban iarap,
U Blei U ieit ia nga.

3. U Blei i'u 'tiew lili U thaw,
Ka jingbha dur shisha,
U ieit ki 'tiewkulab ba saw,
U Blei U ieit ia nga.

4. Ngi long ki syntiew jong U Trai,
Ban pyniwbih la ri ;
Ngin tyngshaiñ kum ki khlur phyrnai,
U Blei U ieit ia nga.

Ki Jingkylli.

1. Mano ba thaw ia phi ? Ia ki sim ? Ia ki syntiew ?

2. U Blei U ieit ne em ia la ki jingthaw ?

3. Iaei iaei de U Blei U la thaw ?

LYNNONG XXII.

U MAHATMA GANDHI.

Porbandar	**Gandhi**	**Hynñiew**
Eksamin 	**Lehraiñ**	**Jinglaitluid**

La kha ia u Mahatma Gandhi ha ka 2 tarik u bnai Risaw, ka snem 1869, ha kawei ka shnong kaba khot Porbandar. Ka kyrteng u kpa jong u ka la long u Kaba Gandhi U Mahatma Gandhi u iathuhkhana shaphang u kpa jong u ba u long uba ieit ia la ka ïing ka jait, u long uba kren bad leh borabor ia ka jingshisha bad uba sbun mynsiem. U don kata ka mynsiem kaba khlaiñ ba um ju shah shiliang iano iano ruh wat ia la kiba ha ïing ne kiba habar. La um shym ioh lad ban shongskul shibun, u la long uba tbit haduh katta katta ha ki rukom pyniaid kam bad ki rukom ba iadei bad ki parabriew. Um long satia uba ieit spah,

namarkata, um long uba riewbha. Ka jinglong ba hok bad ba beit, ryngkat bad ka jingtbit jong u, ka la kyntiew ia u shaduh ka kam Myntri Rangbah ka hima Rajkot.

Shaphang la ka kmie pat, u Mahatma Gandhi u iathuh ba ka la long ka briew kaba riewblei shibun, ba wei ia kaba ka la kren bad kular kam ju pynkheiñ wat lada iap noh ruh.

Dei na ki kmie ki kpa kiba kum kita ba la mih u shynrang ka wait uba kum u Mahatma Gandhi.

U Mahatma Gandhi u la sdang leit skul haba u la dap hynñiew snem ka rta. Lyngba ki snem ba u dang leit skul rit um ju kren lamler mynno mynno ia la ki para khynnah ne ia la ki nonghikai. U la long uba lehraiñ bieit ia ki briew. Um ju sngewtynnad ban iakren biria kai para khynnah. Um ju ialang bad ki para khynnah ban ialehkai bad ki. Ki lok jong u ki la long tang ki kot skul. Um long satia uba nep jingmut eh, hynrei u long uba minot bha ia la ka kam. Ka jingmlien jong u kaba man ka sngi ka la long ban poi ha skul ha ka por kaba biang bad tang shu wai skul, bran bran u iaid beit sha la ïing. U ju sheptieng ia ki para khynnah haba ki wan hajan ioh ki wan iakren biria bad ialeh thamula bad u.

Shisien, u Mahatma Gandhi u la pule ia kawei ka kot shaphang uwei u briew uba bah ia la ka kmie bad u kpa ban leit sha ka jaka mane Blei. Hadien pat la jia ba iap noh uta u briew ban la iathuh shaphang ka jingiam sngewsynei kita ki tymmen baroh arngut na ka bynta la u khun. Kata ka jingiathuhkhana ka la shoh ia ka mynsiem jong u haduh katta katta ba u la kut jingmut ban bud nuksa ia uta u briew ha la ka jingim ; ban iarap bad ban kit ia kiba tlot, kiba shitom bad kiba jynjar.

Ha kawei pat ka por, u la iohi ia ka jingialehkai *thiatar* shaphang u Harish Shondro, uba la kren bad leh tang ia kaba hok bad kaba shisha suda, hapdeng ka jingkrenbeiñ ki briew, ki jingshah lehbeiñ bad bun jait ki jingshitom. Kata ka la kem ia ka mynsiem jong u ba u la kut jingmut ban bud ia ka jingshisha kum u Harish Shondro, wat la ka long ia u ban shah iap hangta.

U Mahatma Gandhi um shym donnam ha kaba pass ia ka eksamin kiew klass jong u, hynrei u la leh bha eh baroh shilynter. Ha kaba khatduh u la ioh lad ban leit shongskul ha Bilat. Ka jingpynmlien jong u ia lade naduh dang khynnah ban long uba hok bad uba shisha ha ka jingmut, ha ka ktien bad ha ki kam, ka la pynlong ia u uba jop bad lait na baroh ki jingpynshoi ba sniew ba u la iakynduh ha ri Bilat. Kane ka jinglong jong u ka la bat ia u baroh shilynter, kumta ba, haba u la wan phai

sha la ka ri ki la shaniah bad ki la snoh ha u kum ki ngap ha la ka kiaw. U la ialam ia ki briew lyngba ki jingeh kat ki lum bah, bad ki jingshah pynshitom ba bun jait, haduh ba ka ri India ka la ioh ia la ka jinglaitluid na ka jingshahsynshar ha ka Sorkar nongwei ha ka snem 194.

Ki Jingkyll .

1. Myn o le kha i u Mahatma Gandhi ?

2. U dei na ka ring ka jait aiu ?

3. Balei ki briew baroh ki iaroh ia u Mahatma Gandhi ?

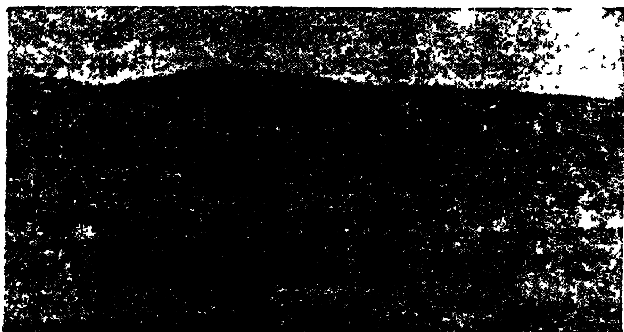
4. U la long uba mi ot ne em ba kaba pule kot ?

5. Haduh katno u la shong skul ?

6. Balei ngi dei ban ieit ia u Mahatma Gandhi ?

LYNNONG XXIII.

KO LUM KHASI.

Lum Shillong—Photographed by A. G. Warren.

1. Ko lum Khasi ba sngewpyngngad.
   Ba ngan iaidkai, nga sngewtynnad ;
   Kat pha ngam shem shuh ha pyrthei,
   Ba pynsngewhun ia nga marwei.

2. Ah lum Khasi pyngngad hir hir.
   Ki wah jong pha ki sngur khlir khlir ;
   Mynlyiur ne tlang ki mih, kim rngad,
   Ki lum jong pha ruh ki pyngngad.

LYNNONG XXIV.

KI NONGSHEM IA KA SAIANS.

BUN BUN ngi ki khynnah ngi ju sngewkwah eh ban leit peitkai ia ki shnong sorbah. Ka daw ka long ba don shibun kiei kiei ki jingitynnad,—ki Ïing ki Sem, ki Jingtei, ki Skul, ki Kollej, ki Kor ki Bor, ki Motor, ki Rel, ki Jhad, ki Hospital bad bun kiei kiei kiba ki khynnah nongkyndong kim ju phohsniew. Kaei ka daw, phi tip ? Ka daw ka long ba dei da ka jingstad ki briew ba la pynmih ia ki shibun ki jingphylla ha sor. Mynta ngan iathuh ia phi ia ki katto katne ki nongshem ia ka jingstad Saians.

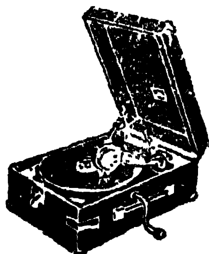
1. U Nongshem ia ka Telegraph.

U Samuel (Finly Mors) Phinli Mors u la long u nongshem ia ka rukom phah khubor da ki sainar ba khot ka Telegraph. U Morse u la sdang nyngkong nyngshap ban phah khubor haba u dang don ha la ri Amerika. Da ka jingiarap ka Elektrik u la shna kawei ka synduk kaba kum ka baje heh kaba tied ha u ribbon. U la buh artylli ha ki jaka ba iajngai bha bad u la pyniasoh ia kita baroh artylli ki synduk da ki sainar. Haba kata ka synduk ka tied ha u ribbon *dot dash* (.—) kata ka mut ba dei u *a*. Haba tied *dot dot dash* (..—) kata ka mut u *b*. Bad kumta la buh dak ter ter. Kumta u Morse haba u don ha ri nongwei u ju phah khubor sha la shnong da kane ka rukom.

Dang nyngkong ki briew baroh bad kita ki riewstad saiantis ruh ki la ñiewbeiñ ia kane ka jingshem jong u. Kumta shi por, u Morse u la long uba duk eh. Hynrei suki suki ki briew, haba ki la sngewthuh ia ka jingmyntoi, ki la wan ai khubor ha u ba un phah, bad kumta u la kylla long uba riewspah shibun.

Mynta ngi shem ha man la ki sor la pynpur ia ka suiñbneng da ki sainar telegraph. Lada don kano kano ka kam iap kam im, dei da ka telegraph ba lah ban phah khubor kloi. Kumta, ngim dei ban klet ia u Samuel Finly Morse.

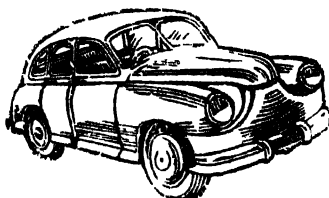
2. U Nongshem ia ka Kramaphon.

U Thomas Edison u la long u nongshem nyngkong ia ka Kramaphon. Nga tharai ngi ki khynnah ngi ju iohsngew ia ki jingrwai da ka Kramaphon ha iing ki paramarjan jong ngi. Dai u Edison, u nong-America, haba u dang arphew snem ka rta uba la shem nyngkong ia ka. Da ka jingtrei minot jong u la shem ruh ia ki *Electrick Bolt* (ki sainar elektrik ba meh ding). Ha sor, ngi iohi ba ha ka por mynmiet,

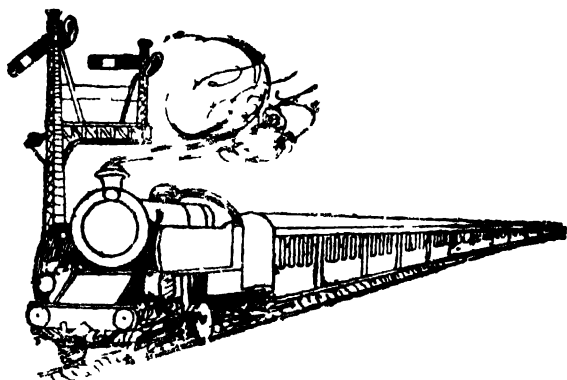
ki surok bah ki long kum mynsngi, *na*mar kito ki *bolt* ki ai jingshai da ka bor ka elektrik. Kumta kine ki jingshem jong u ki la long ka jingkyrkhu kiba khraw ia ki jaitbynriew. Haba phi iohsngew ia ka jingrwai ka Kramaphon bad phi iohi ia ka ding elektrict, to kynmaw ia u Thomas Edison.

3. U Nongshem ia ka Motor.

U Diamler u la long u nongshem ia ka Motor. Une u dei u nong-Germany. Ha ka snem 1892 u la shna nyngkong nyngshap ia ka enjin ba pyniaid da ka umphniang petrol. U tang shu shem ma u ia kane, uwei pat u enjiniar na Germany hi uba kyrteng u Bens, u la iarap ban pynjanai ia ka. Kumta dei kine arngut—u Diamler bad u Bens—ki Enjiniar German kiba la shem nyngkong ia ka Motor. Mynta ngi ju iohi ia ki Motorkat, ki Taksi, ki Praibet, ki Jib, ki Trok bad kiwei ki jait ha ki shnong ba don surok, ba ki wan poi. Ngi dei ban kynmaw shuwa ia ki arngut ki nong-Germany kiba la shem nyngkong ia ka, te hangta katno ka jingsngewmuja ban ioh shong motor, khamtam ban ioh shong Taksi.

4. U Nongshem ia ka Rel.

BUN na phi ki khynnah, nga ngeit phi la ju iohi ia ki Motor, hynrei lekse ym don mano mano ba la ju iohi ia ka Rel. Phi tip mano ba la shem nyngkong ia ka Rel ? Dei u George Stephenson uba na ri Bilat, uba la shem nyngkong ia ka. Ha kaba nyngkong, u James Watt u la shem tang ia ka Enjin. Hynrei u George Stephenson u la shna ia ka Enjin jong ka Rel kaba nyngkong kaba ki la khot ha kata ka por ka "Rokket." Kane ka lah ban mareh haduh 30 mail ha ka shikynta. Naduh kata ka por, bun ki riewstad ki la ıabud ia ka rukom shna u Stephenson. Mynta ki lah ban shna ki rel kiba lah ban mareh haduh ι.0 ne 70 mail shikynta. Ia kawei ka sor bah bad kawei pat, ha ka pyrthei baroh, la pyniasoh da ki lynti rel kiba beit. Ha man ki ri ki don ki laiñ rel, artylli ki nar kiba khlaiñ ba la pyndait ryngkhi,

halor kiba ka rel ka iaid. Dei da kine ki lynti rel ba ka kit ia ki nongleit jingleit bad ki mar khaïi na kawei ka ri sha kawei pat.

5. U Nongshem ia ka X-Ray.

Nga ngeit bun na phi ki khynnah phim ju tip ia ka X-Ray ka dei kaei. Ka long ka kynja kor shondur ha kaba don ki tiar bad ki bilor ïit kiba rit bha. Haba khmih ia ka met u briew lyngba kita ki ïit lah ban iohi lyngba ia ki dkhot met baroh bad ia ki shyieng baroh ruh kumjuh. Haba ki doktor ki kwah ban tip thikna ia ki jingmong ha ki dkhot met ne ha ki shyieng u briew ki ju shon dur da ka X-Ray bad paw lut baroh ki jingduna hapoh ka met. Lada phi leit sha Hospital, ha Jaiaw, phi lah ban iohi ia kane. Dei u Prophessor (Prof, Curie) Kuri bad ka Mem jong u kiba la shem ia kane ka tiar kaba phylla. Ka jingshem jong ki ka la long ka jingkyrkhu kaba khraw ia ki doktor kumjuh ia ki nongpang, ha ki hospital bad ki dispensary ba ki lah ban shem ne lap ia ki jait jingpang ki briew da ka rukom kaba stet eh bad da ka jingthikna bha, kumta ba lah ban ai ka dawai kaba iadei.

6. U Nongshem ia ka Liengsuiñ (*Aeroplane*)

Mynta ngi ju iohi bad ngi ju iarisa haba ka liengsuiñ ka her ha suiñbneng. Phi la ju pyrkhat pat mano ba la shna ia ka nyngkong eh ?

Ha ka por hyndai ym don liengsuiñ. Ki riewstad ha kaba nyngkong ki la pyrshang her

ha suiñ da ka jinglarap ka Balun (*Baloon*) ne ka kynja palong kaba la pyndap hapoh da ka kynja lyer kaba sting ba ki khot Hydrojen. Hynrei, namar ba ka Hydrojen ka long kaba shait kem ding eh, ki la pynduh noh ia ka. Ha ka snem 1901, u (*Count Zappelin*) Kaunt Sappelin u la shna kawei ka liengsuiñ kaba rit kaba la pynsting da ka Hydrojen bad kaba don ruh ka Enjin hapoh jong ka. Kane ka liengsuiñ ka la her kylleng kylleng, hynrei namar ba don ka Hydrojen hapoh bunsien ka la kem ding bad bun ki briew ki la iap.

Hynrei ia ka liengsuiñ ba ngi iohi mynta la shem nyngkong eh da ki arngut shipara—ki nong-Amerika. Kine ki la shna ka liengsuiñ kaba her 24 mail tang ha ki khyndiat minit. Naduh katta ka por ki riewstad ki la lah ban shna ki liengsuiñ ba paka naduh ka snem 1918. Kita ki liengsuiñ ki la mih ha ka por ka Thma Bah kaba Nyngkong, bad ki lah ban her haduh 2000 mail lynter khlem sangeh. Hadien pat, ki saiantis na ri Bilat ki la shna ki liengsuiñ kiba lah ban her 400 haduh 750 mail shikynta, bad kiba lah ruh ban kiew arted sha suiñ bneng haduh palat 10 mail ka jingjrong na sla khyndew.

Pyrkhat phi ki khynnah ia ka jingstad u briew. Mynta ha kine ki snem ki nong-Amerika ki iashna kawei ka kor ka ban lah ban leit wat shaduh u bnai

Phi ruh, ialeh ban long kiba stad, ba phin shem ia kiei kiei kiba thymmai kiba myntoi ia u khun bynriew.

Ki Jingkylli.

1. *Iathuh kyrteng ia ki nongshem ia ka Telegraph, ka Kramaphon, ka Motor, ka Rel, ka X-Ray bad ka Liengsuiñ ?*

2. *Ki pyndonkam aiu ia kine ki jait tiar ?*

LYNNONG XXV.

TYNGSHAIÑ KUM KI KHLUR.

1. Ngi long ki khynnah ba rit,
Kum ki khlur ngi tynshaiñ ;
Hapdeng jingdum jong ka miet,
Khrik khsik ngi iaityngshaiñ.

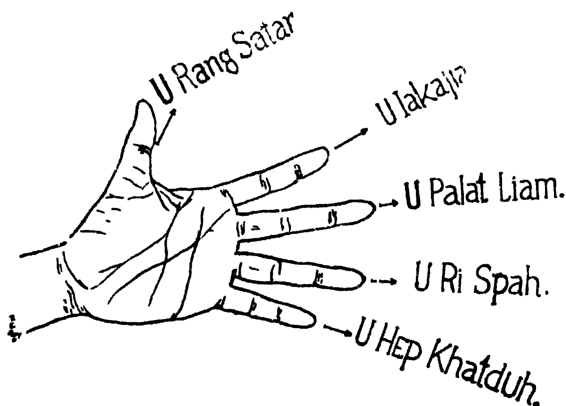
Tyngshaiñ, tyngshaiñ, tyngshaiñ,
Kum ki khluṙ rit ha bneng ;
Man la ki por ngi iaityngshaiñ,
Jingsuk jingkmen kylleng.

2. Khrip khrip kumba khih ki khlur,
Katba sha tbian ki peit ;
Ngi ruh ngin nang iaityngshaiñ
Kat sha ba ngi nangleit.

3. Kum ki khlur rit ha suiñbneng,
La ngi trei ne lehkai ;
Borabor ngin iaityngshaiñ,
Sha jingsniew ngin ym phai.

LYNNONG XXVI.

SANNGUT SHILOK.

SHISIEN ha kawei ka por la don ha ri Burma sawngut shipara. Ka shnong ha kaba la pynsan pynrangbah ia ki ka don shaphang shatei eh jong ka ri. U la don sa uwei pat u paralok ba ieit thep mynsiem bad ki. Uta u la long u briew uba khlaiñ bad uba ioh mad shibun ki jingeh ha la ka jingim. U la long ruh ma u uba kham nang kham stad ban ia ki. U la long

uba lyngkot sapdok bad uba taiñ, hynrei ka jingshlur, bad ka jingiaw jong u kaba palat. Kumta kine ki sawngut shipara ki la pynlong ia u u nongai jingmut bad u nongialam jong ki. Ka kyrteng jong u ka long, *u Rangsatar.*

Kine ki sawngut shipara ki iapher ka jinglong uwei na uwei pat.

Uba nyngkong eh na ki u la long borabor uba shait iakajia bad iamai, uba nang ban iakynroi iashoh bad ki briew ha surok. Ia man u briew ba u iakynduh u kob sob marwei marwei. Hynrei bha bok pat ba kat kiba la iamad bad u ki la dein lin baroh. Ka kyrteng jong u ka long, *u Iakajia.*

Uba ar na ki u la long uba jrong tam na ki baroh. bad ka jrong bad ka bhabriew. Ka kyrteng jong u ka long, *u Palat Liam.*

Uba lai u la long u briew uba jar jar, uba minot bad uba kunai ha ki liang baroh. Ka jinglong jong u ka pher bak na la ki hynmen bad para. Ki jer kyrteng ia u, *u Ri-Spah.*

Bynnong bad sapdok, une u la long u para khatduh tam. U la long uba khynnah tam bad uba rit tam ha ka met ka phad bad ka rynieng ryniot baroh. Ki la khot kyrteng ia u, *u Hep Khatduh.*

Kine baroh sanngut shilok ki la long kiba shlur shibun. Ki la ialeit jingleit ha kawei ka sngi sha ki jaka ba shaphang shatei ka ri Burma. Ki la kiew ia u lumbah lumsan, ki la iaid lyngba

ia ki pynthor ba itynnad, bad ki la tur lyngba ia ki lawbah lawsan. Ynda ki la iaid kumne bun sngi lynti, ki la poi ha kawei ka nongbah kaba la ker ia ka baroh sawdong da ki khyrdop ksiar ba itynnad. Hangta ki la tip ba la synshar ia ka da u nongsynshar uba khlaiñ ha ka bor bad uba siewspah shikatdei. Haba u la iohı ia kane, u Rang-Satar u la iohkem kawei ka jingmut bad u la kren kumne ha kita ki sawngut shipara, "Kan myntoi aiu ia ngi ban ioh nam ioh burom da ki kam kiba rit ? Ki briew ki shu iohsngew ia ngi tang shipor bad klet noh. Ym don ba tip mano mano ia ngi. Kan da la bha shikatdei eh ia ngi lada ngi lah ban thom ia kane ka nongbah ksiar da' kaba pynpra ia ki khyrdop jong ka. Kumta ngin jop ia ka bad ia ka hima baroh kawei. Hangta te ia ki kyrteng jong ngi yn thoh ha ki kot history jong ka pyrthei bad ngin sa ioh ka nam bad ka burom kaba neh na ka bynta ia lade."

Haba kita sawngut shipara ki la iohsngew ia kane ki la iamynjur lang shisyndon namar ka long ka jingai jingmut kaba sngewdei eh. Ki la iapyrkhat bha ia ka plan kumno kin ialeh ban jop ia kata ka nongbah. Haba ki la kloi, ki la leit lang sha kata ka nongbah, baroh sanngut. U Iakajia, uta u hynmen rangbah, u la sdang nyngkong da kaba kop ialeh ia u Syiem markhmat. U la kynroi kadiang kadiang, kamon kamon khnang ban long ka jingialeh. Haba u syiem um lah shah shuh, u la pynkhreh

ki shipai ba la kieng atiar bha ban ialehthma bad u Iakajia.

U Iakajia u la pynkhreh ia lade bad u la tur sha ka thma, u da seilut la ka buit ka bor baroh, bad u lok jong u lem bad ki para jong u ki la iasyrshan lang ia u. U Palat Liam u la ialeh tyngeh, bad da shisha, u la pynpaw ia la ka bor ha ka thma kumba u da palat liam shisha ia kiwei baroh. Ha kaba khatduh khatwai, u syiem u la pyndem la ka lama ha khmat ka bor ·u nongshun bad ka nongbah ka la kyllon. Kine baroh sanngut ki la rung shapoh kum ki nongjop.

Haba ki la shong la sah hangta ha nongbah ksiar shipor, ka jingkylli ka la mih hapdeng jong ki shaphang mano ban synshar kum u syiem halor kata ka hima. Kita sawngut shipara ki la iakdew bad iadei jingmut lang ba dei ban long syiem u Rang Satar. "U la long u nong-ialam jong ngi, bad dei ma u uba la ai ha ngi kane ka jingmut, kumta u dei ban long syiem ma u," ki la ia ong lang "U Rang Satar u la kyntait u da ong, U Iakajia u dei ban long syiem, namar dei ma u uba la kob ia u syiem, bad uba la pyndem ia u ; dei ma u uba la sdang ia ka thma." U Iakajia um mon satia ia kane bad u la ong, "U Palat Liam uba la pynpaw ia ka jingshlur ba khraw ha ka thma, u dei ma u uba dei hok ban shim ia ka kyrdan syiem." U Palat Liam ruh u la ai daw da kumne kumt'ai ban lait na ka. U la ong, 'Namar ·ka nongbah ka long kaba riewspah,

kaba dap da ka ksiar bad ka rupa, ngi dei ban pynlong syiem ia u para jong ngi u Ri Spah, namar lah eh ban synshar da kito ki rukom kynshew kyndiah ba u la ju mlien lypa." U Ri Spah ruh u la kyntait ia kata, u da kdew ha u Hep Khatduh ba u long uba rit tam bad uba jemnud ruh, u bym lah ban leh ei ei khlem ma ki. "Ai un mat long syiem ma u," u la ong, U Hep Khatduh pat u la buhrieh ia lade khop, u da ong ba u dang sngew khynnah than ban long kat u syiem.

Kumta, haba kim ialah shuh, ki la ia ong ba kin ialong syiem lang noh baroh, uwei hadien uwei pat. Te ka la jia ba kita baroh sanngut ki la iasynshar ha kata ka hima ha ka jingsuk, bad ki kyrteng jong ki ki la nangpaw ha ki kot history.

Kine ki sanngut ki don bad ngi mynta :— Peit ia la ki shynriah kti ! Phi lah ban iohi ia ki ? U Rangsatar—ka 'tikmie ; U Iakajia—ka 'tikdew ; U Palat Liam—ka 'tipdeng ; U Ri Spah—ka 'tibud kaba deng sati, bad u Hep Khatduh—ka 'tiduh.

Kine sanngut ki lok kin ia im lang borabor ha ka jingiatylli.

Ki Jingkylli.

1. Iathuh ma phi u Rang Satar u dei uba kumno ? U Iakajia pat ? U Palat Liam pat ? U Ri Spah pat ? U Hep Khatduh pat ?

2. Mano ba long syiem ha kaba khatduh ?

LYNNONG XXVII.

SNGIKHA JONG PHI MYNTA.

1. Sngikha jong phi mynta,
   Ngi iakmen lang sngowbha ;
   Jingkoit jingkhiah shirta,
   Ngi kwah phin long mynta.

2. Sngikha jong phi mynta,
   Katno ngi iasngewbha ;
   Ngi iakyrpad, Ah Trai !
   Jingsuk, jingbha to ai.

LYNNONG XXVIII.

U 'IAR RYNGKUH BAD U KHNAI.

Ha kawei ka por, naduh hyndai kulong, la don u 'iar ryngkuh bad u khnai kiba iaieit shibun. Ha kawei ka sngi u khnai u la ong ia u syiar, "Kumno kynum, ym ialeit iaidkai noh ? Tharai ngin ioh bam shibun ki sohot Phareng kham shathie sharum surok bha." "Ñiuma kynum," la mynjur u syiar. Kumta baroh arngut ki la hiar shapoh surok ha kaba don bun ki dieng sohot. Haba ki la lap ia uwei

u dieng uba met bha, u khnai u la kiew halor u dieng u da mareh sted shaduh ki tnad. Hangta u la bam ia lade ha ban da ngiah shoiñ. U

syiar pat uba pli, la u kynthih katno katno ruh um kot satia shaduh ki tnad dieng. U

iaikynthih sa kynthih hynrei katba u kynthih bad kyrthlup la ki thapniang katta u nang hap sha trai dieng.

Ha kaba khatduh haba u syiar um i don lad shuh, u la ong ha u khnai, "Ko kynum, nga te ngam ioh bam sohot satia. Phim sngewbha ban iapashat lem ia nga nangto ?" "Da shisha kynum," la ong u khnai. U khnai u la ioh da u sohot uba heh bad u la pashat sha u syiar sha tbian. Kumno-re-kumno leit dei thlop na ka khlieh u syiar. Hangta u syiar u la kyrthat shiphang namar ba la thap pait ka khlieh jong u. Hadien kata u syiar u la leit ha kawei ka tymmen u da ong, "Ko Meirad, sngewbha seh ia ai jaiñjot ia nga ba ngan sopspaiñ ia ka khlieh jong nga ba la jan pait," "Jaiñjot ?," la ong ka tymmen. "Ngan ai ia phi shisong ki jaiñjot lada phi ai ia nga artylli ki shñiuh." U syiar kumta u la leit sha u ksew. "Ko Bulu," u la ong u syiar, "sngewbha seh ai ia nga artylli ki shñiuh na phi ba ngan leit ai ha katei ka tymmen, kan ai ia nga shisong ki jaiñjot ban sopspaiñ ia ka khlieh ba la mong jong nga." U ksew u la ong, "Lada men ai kpu ia nga te ngan ai da shisha shisha ia kita ki shñiuh."

U syiar uba pli u la leit sha u nongshet kpu bad u la ong. "Nongshet kpu, sngewbha ia ai kpu seh ia nga ba ngan ai ha u ksew. U ksew pat un ai ia nga artylli ki shñiuh ba ka tymmen kan ai ia nga da ki jaiñjot—te ngan sa lah ban sopspaiñ ia ka khlieh ba la mong jong nga."

U nongshet kpu u la ong, "Me kwah kpu, khie leit wad diengiap shuwa te ngan sa ai kpu ia me." U syiar hangta u la sngewngiah bad u la leit da ka jingsngewthait sha ka khlaw, bad u la ong, "Sngewbha ia ai diengiap ia nga. Ngan ai ha u nongshet kpu bad un ai kpu ia nga. Da une u kpu ngan ai ha u ksew bad un ai artylli ki shñiuh ia nga. Lada nga ai ia kita ki shñiuh ha kata ka tymmen kan ia ai ia nga ia ki jaiñjot. Hangta te ngan sa lah ban sopspaiñ ia la ka khlieh ba la mong bad ngan sa koit."

Ka khlaw hangta ka la ong, "Me kwah diengiap, khie wan rah um shuwa ia nga ba la tyrkhong ka khyndew." Bad u syiar u la her nangta bad u la leit syndon sha i wahduid. "Ko wahduid," u la ong, "sngewbha seh ia ai um khyndiat ia nga. Ngan ai ia ka ha ka khlaw. Ka khlaw kan ai diengiap ia nga bad ngan ai ia ki ha u nongshet kpu. U nongshet kpu un ai kpu ia nga ba ngan ai ha u Bulu. U Bulu pat un ai ia nga artylli ki shñiuh. Lada ngan ai ia kita ki shñiuh ha ka tymmen te kan sa ai ia nga ki jaiñjot. Hangta te ngan sa lah ban spaiñ ia la ka khlieh ba la mong bad ngan sa koit noh."

"Da shisha shisha," la ong ka wahduid, "to tong katba phi lah."

U 'iar ryngkuh u la tong ia kata ka um bad u la ai ha ka khlaw; ka khlaw ka la ai ia u shibun ka diengiap bad u la rah sha u nongshet

kpu ; u nongshet kpu u la ai kpu ia u na ka bynta u ksew. U ksew pat u la ai ia u syiar ki shñiuh bad u la rah ia ki sha' ka tymmen ; kumta ka tymmen ka la ai ia u shisong ki jaiñjot. Te u syiar u la sopspaiñ ia la ka khlieh bad u la koit.

(*1*) *Khlem ka jingtrei shitom ym lah ban ioh bainong.*

(*1*) *Dei ban leh bha ia kiba shem lanot.*

Ki Jingkylli.

1. Namar balei ba mong ka khlieh u 'iar ryngkuh ?

(*2*) *U la leh aiu na ka bynta ban ioh jaiñ ban teh ia ka jingmong ?*

———

LYNNONG XXIX.
KA JINGDUWAI

KO KPA jong ngi Uba ha Bneng,
Long Bakhuid ka kyrteng jong Me,
Wan.ka hima jong Me,
Long ka mon jong Me, ha ka khyndew
kumba ha bneng ;
To ai ha ngi mynta ka jingbam jong ngi,
kaba ha la ka sngi ;
To map ia ngi ia ki ryngkang jong ngi,
Kumba ngi ruh ngi map ia kiba leh
sniėw ia ngi.
To wat ialam ia ngi sha ka jingpynshoi ;
Hynrei sumar ia ngi na kaba sniew ;
Naba jong Me long ka Hima, ka Bor
bad burom ruh.
Ha la ka rta,—AMEN.

LYNNONG XXX.

U SURI, U MYRSIANG BAD U SHRIEH.

U SURI u la mudui ia u myrsiang ha u shrieh ba u tuh. U myrsiang u la jubab ia kata ka jingmudui, bad u la ong, "Ngam shym tuh." Kumta u shrieh, haba u la sngap bha ia ki arliang mamla, u la rai kumne: "Ha ka jingpyrkhat jong nga," u ong ha u suri, "phi phim shym jah satia ia kita ki mar kiba phi mudui." Bad haba u phai sha u myrsiang, u la ong, "Phi ruh nga tip skhem ba phi la tuh ia kine ki mar." Kumta haba u la pynrem ia ki baroh arliang, ka dorbar ka la wai noh.

Ka Jingsneng—*Sumar lypa ba phin ym hap budnam. Wat u shrieh la u bieit than ruh, u tip ban bishar pynrem ia u suri bad ia u myrsiang ba ki kynja ba tuh hi*

LYNNONG XXXI.

NGAN

1. Ngan long khynnah iba tipsngi,
   Ngan ieit burom ki kmie ki kpa ;
   Ngan ri ngan sumar de ia ki,
   Ngan im ia ki ban pynsngewbha.

2. Ngan kohnguh nonghikai la jong,
   Ngan minot de ban pule kot ;
   Ngan im jingmut kum ki ban long,
   Khynnah ba stad ia nga ban khot.

3. Ngan long ba hok haba nga kren,
Ngan long ba bha haba nga trei ;
Ngan long ba dap da ka jingkmen,
Ngan long ba tieng burom i'U Blei.

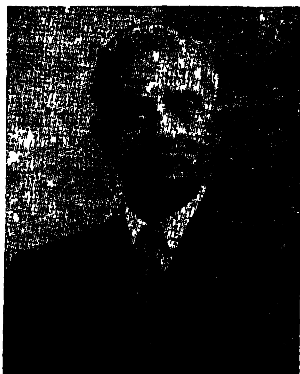
4. Ngan long u khlur ka ri la jong,
Ngan iap ngan im namar jong ka ;
Ngan iai angnud ban kiew shajrong,
Sha kliar ki lum ka nam ba bha.

LYNNONG XXXII.

I BAH JOY.

Nongmihkhmat	**Jaitbynriew**	**Bakyrpang**
Nongïakorbar	**Dorbar**	**Jylla**

I Bah Joy I la long uwei na ki khlur ba tyngshaiñ ha ka histori jong ka Ri Khasi-Jaintia Là kha ia I ha ka shnong Shella ha ka 14th u Jylliew 1884 na ka ïing kaba donburom shibun eh. Naduh dang rit I la long u khynnah uba

minot bad uba ieit ia ka hok. I la trei shitom ha ka jingpule bad I la pawkhmat shibun eh kum u khynnah skul uba don jabieng ha ka jingpule jong I. I la leh bha shibun ha ki eksamin baroh bad khatduh eh I la pass ia ka B.A. kaba long ka kyrdan ba tang khyndiat ngut eh ki samla Khasi ki la pass ha kato ka por.

I la long u briew uba riewblei bad uba im borabor ha ki jingduwai. I la ju ieng ban duwai

wat ha ki jingialang paidbah bakhraw ba la ialang bad Hindu bad Musulman lem bad kiwei kiwei de ki jaitbynriew. I la seng ia ka Balang kyrshan hi ha kane ka ri ia kaba la khot ka Balang U Blei. I la long u Nongialap uba donbor shibun eh bad Im ju thait wat haba I la dei ban ieng ialap kham bunsien ha ka shisngi.

Ka Sorkar Pharong ka la ñiewkor shibun eh ia I kum uwei na ki riewstad jong kane ka ri, bad ka la pynlong ia I uwei na ki nongiakorbar ha ka dorbar u Lat Saheb kaba la khot Council ki Minister. Ynda hadien haba la ailad ia ki Khasi ban jied la ki jong ki nongmihkhmat, ka ri ka la pynpaw ia ka jingñiewkor ia une u rangbah da kaba jied ia I kum u Member jong ka sha ka Dorbar u Lat bad hadien pat sha ka Dorbar Thawaiñ jong ka jylla Assam. Haba ka ri India ka la ioh ia la ka Jinglaitluid, la jied ia I kum uwei na ki dkhot ban iashim bynta ha kaba shna ia ka Riti Synshar ne Konstitushon ka Ri India. Dei ma I iba la pynrung ia ka jingsynshar ka kyrpang da ki District Council ha ki District Ri Lum jong ka Assam hapoh ka Konstitushon jong ka ri India. La ju khot ia u U Kpa jong ki District Council. I la long I nongmihkhmat ka ri 38 snem kynthih bad ruh u Minister ka Sorkar Assam 20 snem. Ha ka jingshakri jong I 1 la ju pynpaw ia ka mynsiem ka jingieit ia la ka jong ka ri. Ka jinglong khraw jong I ka shong ha ka jinglong shakri kaba I la pynpaw ha ka jingim jong I baroh shilynter. I long uba la kloi ban iarap ia kiba donkam ia

ka jingiarap jong I. Ka ri Khasi ka kitram shibun eh na ka bynta ka jingshakri jong I ia ka ha ki bynta baroh.

Ha ka por ba don tang khyndiat eh kiba la ioh lad ban jam sha shiliang duriaw kum u nongleit jingleit, ma I I la ioh ban iohi ia ka ri America bad kiwei kiwei de ki ri jong ka pyrthei. Kane ka la nang pyniar shuh shuh ia ka jingshemphang bad ka jingiohi jngai jong I kum u riewstad. I la seng kawei ka Kompani Khasi ia kaba la khot ka United Fruit Company. Kane ka dang neh haduh mynta wat la ma I kum u nongseng jong ka Im don shuh.

I la khlad noh sha la U Trai ha ka shitarik u Naiwieng 1959.

Ka jingim jong une u rangbah ka long kaba baroh ngi dei ban iapyrthuh bud. I la iehnoh shadien ia ka nuksa ba bha jong ka jingim ba long jingkyrkhu ia kiwei pat. La im don shuh, ka kyrteng bad ka nam jong I kan iai im bad iwbih ha la ka jong ka ri.

Khmih samla hakhmat jong phi,
Ba phin tip shano ban jam ;
Don u khlur ban lam lynti,
Im ka kyrteng, sah ka nam.

Ki Jingkylli.

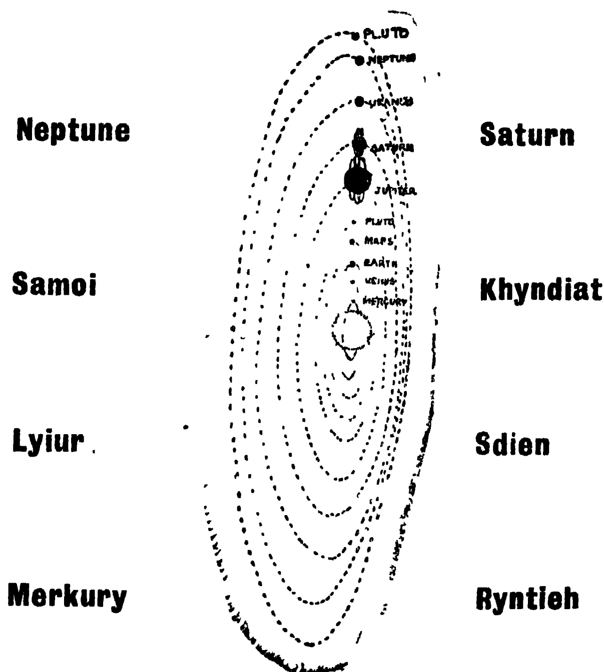
1. Hangno la kha ia I Bah Joy ?

2. Kiei ki kam ba khraw ba I Bah Joy I la leh na ka bynta ka ri jong ngi ?

3. Kumno ka Serkar Phareng ka la ñiewkor ia I Bah Joy ?

LYNNONG XXXIII.

KA HAW HAW BAPHYLLA

Haba ngi khmied shajrong ha ka por mynsngi, ngi iohi ia u mawsiang bneng ba jngum ba kah kum ka shatri halor jong ngi. Ka sahit bneng ka long kaba phylla haduh katta katta. Ka haw haw jong ka ka kynthup bun millian ki met bneng ha bneng jong kiba kane ka pyrthei kaba ngi shong ka long iwei i met bneng ba rit eh.

Ka sngi bad u bnai ki long ki met bneng kiba paw eh ha ngi lah ban iohi da ki khmat. Ka sngi ka long ka met bneng kaba shong ha ka haw haw bad sawdong jong ka don khyndai tylli kiwei pat ki met bneng kiba kham rit kiba iaid tawiar ia ka borabor. Kine ki khyndai tylli ki long kum ki khun ka sngi, kiba ioh ia ka jingshai bad ka jingshit de na ka. Ki kyrteng jong ki ki long u Merkury, u Venus, u Mars, u Jupiter, u Saturn, u Iuranus, u Neptune, u Pluto bad ka pyrthei jong ngi. U Saturn u long u ba heh tam na kitei ki met bneng bad u Merkury pat u long uba rit tam na ki baroh.

Ka pyrthei jong ngi ka iaid sawdong ia ka sngi shisien ha man la ki 365 sngi tam khyndiat bad da kane la pynlong ia ki saw .samoi jong ka snem, ka tlang, ka lyiur, ka synrai bad ka pyrem. Nalor katei ka jingiaid sawdong jong ka ia ka sngi ka pyrthei ka tyllun ruh sawdong ia lade shisien ha man la ki 24 kynta bad da kane la pynlong ia ka sngi bad ka miet. U bnai u long u met bneng uba iaid sawdong ia ka pyrthei shisien ha man la ki arphewkhyndai sngi shiteng. Dei namar kane ka jingiaid sawdong jong u ba ngi ju iohi ia u ha ki dur kiba pher na kawei ka por sha kawei pat. Teng teng u i kum ka ryntieh, teng teng pat kum ka liengkynda. Ha ka por shai bnai bha ka dur jong u ka paw kum ka bol ba la sdien ha ka haw haw.

Ngi donbok shibun eh ba ngi ioh ban im ha ka juk kaba ki riewstad ki la tip khambun

kiei kiei shaphang kane ka haw haw ba phylla. Ki riewstad jong ka ri Russia bad America ki la ialeh dohiap ban pynhor ki kynja kor kiba ki khot ki lieng haw haw ban lum jingtip shaphang ka jinglong jong kiwei pat ki met bneng. Da kane ka jingpyrshang jong ki, ki la lah ban shondur ia kawei pat ka liang jong u bnai kaba ngim ju iohi mynno mynno ruh. U Iuri Gagarin u nong-Russia u la long u nongher haw haw uba nyngkong eh. Hadien jong u pat la bud sa uwei u nong-America. Ki la don ki kynthei ruh napdeng kito kiba la shlur mynsiem ban her sha ka haw haw.

Mynta ka don ka jingiamarehthong kaba jur hapdeng ki nong-Russia bad ki nong-America mano ban poi shuwa ha u bnai. Shaid shishaid ki la ia pynkhreh ia ki lieng haw-haw jong ki kiba khlaiñ bor bad kiba lah ban hiar ha u bnai ryngkat bad ki briew kiba shong ha ki. Kawei na ki lieng haw haw jong ki Russia ka la lah hiar ha u bnai tangba khlem da don briew satia ba shong ha ka.

Nalor ki met bneng kiba la don lypa, ki riewstad ki la pynher kiwei pat ki kynja kor kiba ki khot ia ki Satelaid. Kine ki Satelaid, ki her sawdong ia ka pyrthei jong ngi ha ka haw haw bad ha ka por mynmiet ki phyrnai kum ki khlur hi. Lada phin khmied bunsien sha suiñbneng ha ka por miet khlempep phin iohi ia uwei na kine ki Satelaid ba u her ha ka haw haw ha pyrshah jong phi.

Kawei na ki jingkylli ba ki riewstad ki iakylli ha kine ki sngi ka long, hato don briew ne em kiba shong ha kitei ki met bneng ? Ym pat don ba lah satia ban ong thikna la don ne ym don. Suki suki ngi kyrmen ba yn sa lah ban jubab ia kane ka jingkylli ruh ynda ki briew na kane ka pyrthei kin poi sha u bnai bad ki khlur da ki lieng haw haw jong ki.

Ki Jingkylli.

1. Don katno tylli ki met bneng kiba iaid tawiar sawdong ia ka sngi ? Iathuh kyrteng ia ki.

2. Katno sngi ka shim por ia u bnai ban tyllun sawdong ia ka pyrthei ba ngi shong ?

3. Mano ba la her nyngkong sha ka haw haw ?

4. Kiei ki Satelaid ?

LYNNONG XXXIV.

U BOOKER WASHINGTON.

Phohsniew **Pyntud** **Kyrshan**

Shyntur **Pyntbit** **Sngewthuh**

Mynshispah snem mynshuwa, ha ka por ba ki Negro ki dang long mraw ha ki America, la kha ia uwei u khynnah Negro ha ka shnong Virginia. Uta u khynnah u dei u Booker Washington. Ma u bad ki para jong u arngut, iwei i kynthei bad iwei i shynrang, ki la san la heh ha iwei i ïing ba la ker da ki dieng tylli bad ba la lape ia ka madan da ka khyndew.

Kine ki khynnah ki dei ki mraw kiba la dei ban trei shitom wat haba ki dangrit. Ka kmie jong ki ka long ka nongshet ia ki Negro mraw kiba trei ha kawei ka lyngkha bri. U Booker uba dang phra snem ka rta duna u la dei ban trei kum ha kaba sar ia ka phyllaw, leit ai um ia ki nongtrei, bad ha kaba rah ia ki song kew sha ki kor tylliat. Kine ki briew kim don pliang, kim don khiew shet khiew tiew. Ki shu bam da kaba tian beit ha ka shyntur ia ki jingbam katba ioh kum u ruti, ka doh ne u phan. Kim ju tip kata ka por bam ja kaba dei mynstep, mynsngi ne janmiet. Shaphang ka ialehkai kum ki para khynnah baroh, kim ju phohsniew.

Ha kawei ka sngi u Booker u la leit rah kot sha skul ia ka kynrad jong u. Kane ka long kaba nyngkong ba u iohi ba ki khynnah kynthei bad shynrang kiba lieh suda ki iapule kot bad thoh jingthoh. U la lyngngoh bad u shu peit bieit ia kine ki khynnah. U la kwah ban pule bad thoh, hynrei ym don satia ka lad ban leh kumta, namar ba u dei u mraw.

Ynda haba u Booker u la dap phra snem ka Sorkar America ka la ai jinglaitluid ia ki Negro bad la pynioh ha ki ia ka hok ban plie skul. U Booker u la kwah ban leit skul, hynrei u panah jong u um shah ba un leit skul, namar u tieng ioh un duh jingmyntoi na u. Une u khynnah u la trei shitom mynsngi ha ka par mluh ryngkat bad la u panah bad mynmiet pat u pule kot da ka jingiarap u nonghikai uba u da siew. Khyndiat snem hadien u la bna ba la plie kawei ka skul ia ki Negro ha kawei ka jaka kaba jngai. Ha kata ka skul ki Negro ki lah ban trei jingtrei bad leit skul artad. U Booker u la thrang ban ioh pule ha kane ka skul. Da ka jingialeh shitom u la lah ban kynshew pisa katto katne. Da ita i jingkynshew ba rit bad da ka jingiarap u para jong u katba u lah synei, u la ioh ban leit sha kata ka skul kaba ha Hampton.

Thop shi thop u la iaid ia kata ka lynti kaba jlan bad ba jngai sha Hampton. Ynda u la poi, ka nonghikai rangbah jong kata ka skul ka la iphylla ban iohi ia u khynnah uba ieng

ha khmat jong ka ha ki jaiñ kiba jot kum u nongkhrong. Ka la peit shlip ia u bad ka la pyrkhat shipor. Ynda ka ioh jingmut ka ong, "Me iohi katai ka kamra ? Khie leit pynkhuid ia ka." U Booker u la mareh shata da kaba kmen. U la sar khuid bha ia ka kamra bad u la ñiad ia ki ben, ki shuki, ki miej bad ki jingkhangït da ka jaiñ haduh ba kin da phyrnai. Kata ka nonghikai, namar ba ka long ka ' riew bun-kam, kam shym ioh por ban wan peit kloi ia kata ka kamra. Katba ka nangpyntud, u nang sar bad ñiad ia ka kamra bunsien bunwat. Khatduh ka nonghikai ka wan poi ha ka kamra. Ka la peit sha kyndong kynshrot ; ka la khyllie ia ki shylliah ; ka la jngoh shapoh ben, miej bad shuki bad ka la iaid khmih na kawei ka jingkhangït sha kawei pat. Kam shem jingduna ei ei bad kam lap wat tang iwei i saphit ñiut ruh. Ka nonghikai ka la kyrshan ia la ka syngkai bad ka la ong, "Nga ngeit me lah ban leh kham bha ha kiwei ruh ki kam."

U la rung ha kane ka skul u da trei shitom ban kyrshan ia lade namar ba um shym la ioh jingiarap pisa ei ei na la ïing. Hadien ki lai ki snem ka jingtrei shitom la thung ia u kum uwei na ki nonghikai ha kata ka skul. Hadien khyndiat snem pat la plie kawei ka skul ban ai jinghikai ban pyntbit ia ki nonghikai. La jied ia u Booker ban hikai ha kane ka skul bad hadien katto katne snem la kyntiew ia u sha ka kyrdan nonghikai rangbah. I ïingskul i la long iba rit iba ngiam tang kumba 30 ngut

ki nonghikai ban pule. U Booker, kum u Principal, u la shem ba dei ban kynriah noh nangne sha ka ïingskul kaba kham heh. U la iaid ialap kylleng ban pynsngewthuh ia la ka jaitbynriew ia ka jingdonkam ka ïingskul. Bun ki paidbah ki la ianoh pisa na ka bynta ban pynioh ia ka ïingskul haduh ba la lang 500 dollar (1 dollar = Rs. 5. 00), U Booker u la thied kawei ka ïing heh kaba la iehnoh ïing jah. Don kiwei kiba ai 200 tylli ki kulai heh bad rit, ki khashor, ki shrieh, ki masi bad 700 tylli ki sniang, ki blang bad ki langbrot. Da kine ki jingri u ia pynlong kawei na ki lad ban kyrshan ia ka skul bad ban hikai ia ki nonghikai ha ka rep ka riang.

Ia une u Booker la khot mynta da ka kyrteng Professos Washington. Hapoh ka jingpyniaid ba stad jong u ka skul, ha ki khyndiat snem hadien, ka la roi ha ki khynnah skul jin 1,100 ngut bad ha ki nonghikai pat 86 ngut. U Booker u la long u lok uba iajan eh bad u President jong ka America bad u la long ruh uwei na ki nongkren kiba stad tam ha ka ri. Ka Syiem Victoria, bad kiba khraw batri ha Bilat ki la pdiang donburom ia u. La u la ioh shibun ki nam bad ki burom, hynrei kaba u angnud eh ka long ban kyntiew ia ka jingim ki para jait para kynja khnang ba kin long kiba iaryngkat bad bit dor bad kiwei pat ki jaitbynriew ha ka pyrthei. U kwah ruh ba kiwei ki jaitbynriew khamtam ki dohlieh kin niew burom bad leh burom ia ki Negro.

Na ka jingim U Booker, ngi iohi ba ka jingduk kam long ka kutlad ia u briew ban kiew irat sha ka nam ka burom, bad ba ka jingshakri ia la ka jaitbynriew ka wallam ka jingkyrkhu ia ka jingim u briew.

Ki Jingkylli.

1. Hangno la kha ia u Booker Washington ? Kaei ka kam ba u trei haba u dang khynnah ?

2. Kaei ka jingeh ba u Booker u la iakynduh ha ka jingpule jong u ?

3. Kumno u la ioh ban rung skul kaba ha Hampton ?

4. Kiei ki jingiarap ba u la ioh ha kaba tei ia ka ïingskul ?

LYNNONG XXXV.

KA BIHU

Jyrngam	**Pynkyndeh**	**Kyllalyngkot**
Langiap	**Kyrhai**	**Longshuwa**
Laitluid	**Phyllaw**	**Biria**

KA BIHU ka long ka jingrakhe ba la ju rakhe man la ka snem naduh hyndai da ki nongrep kiba shong ha ka ri thor jong ka wah Brahmaputra kiba ki khot ki Assamese. Ka don ka jingiasoh bad ka jingrep jingriang kaba long ka jingtrei ba kongsan eh jong ki briew kiba shong ha ka ri Assam haduh mynta. Ki khynnah bad ki samla samhoi ki ju khmihlynti da kaba kmen ia ka jingwan poi jong ka samoi Bihu. Bun sngi shuwa ban poi ka Bihu ki iapynkhreh ia lade kumno ban ialehkmen bad ialehsngewbha da ki jiingrwai, ki jingshad bad ki jingkhawai sngewbha de.

Don lai tylli ki Bihu ba la rakhe ha ka shisnem. Ia kine la khot kyrteng ia ki, Rongali Bihu, Bhogali Bihu bad Kongali Bihu.

Ka Rongali Bihu ka long ka Bihu kaba heh tam ha ka snem. La ju rakhe ia ka ha ka por pyrem ; ka shait hap ha u bnai April man la ka snem. Dei ha kane ka por ba ka tlang ka la leit

noh bad ki dieng ki siej ki la jyrngam pat da ki sla kiba lung. Ki syntiew ba bun rong ki phuh ha ki lum bad ha ki them ha ka jingitynnad ba synlar jong ki. Ki sim ki khreh ban iathaw skum bad ki rwai sngewtynnad halor ki tnat dieng. Kane ka jingkmen jong ka mariang ha kaba ki nongrep ki im bad ki troi ki ktah, ka pynkyndeh ia ka shadem jong ki, bad ki ruh kim lah khlem da pynpaw ia kata ka jingkmen ha ki jingrwai ba sngewtynnad bad ha ki jingshad de. Ka Rongali Bihu ka long namarkata ka samoi jingrwai bad ka jingshad da ki khynnah, ki samla bad wat kiba la rangbah ruh. Ha ki jingrwai jong ki la pynpaw bun kiei kiei kiba kordor shaphang ka jingiadei jong ki nongrep bad la U Trai Nongthaw, bad ruh ha ka jingiadei jong ki parabriew. Ki jingrwai ki shlei da ka jingieit ba tlem kiba pynkyndeh mynsiem ia ki nongrwai bad ki nongsngap ruh. Kane ka Rongali Bihu ka ju neh kumba hynñiew sngi lynter bad ha ki katto katne ki jaka ka jinglehkmen ka neh kham slem.

Ka Bhogali Bihu ka shait hap ha u bnai Kyllalyngkot man la ka snem. Une u long u bnai uba ki nongrep ki la laitluid namar ba ki la lah lum ia u kba ba ki rep ha la ki jong ki thiar. U long ruh u bnai ha uba ki kham pahuh bam haba ianujor bad kiwei pat ki bnai jong ka snem. Ki nongrep ki iarakhe namarkata ia ka Bhogali Bihu da kaba pynlong jingkhawai ban iabam iadih sngewbha hadien jong ka aiom ot haba ki la ioh ban lum thiar ia ka jingtrei minot jong

ki baroh shi samoi rep. Ki kynthei ha la ki ïing ki sem ki iapynkhreh ki jingbam shet hi kiba ki khot ki pitha, ki ladu bad kiwei kiwei de ki jait jingbam. Ki paralok ha shnong ha thaw ki iarung na kawei ka thliew ïing sha kawei pat ban iashim bynta ha kaba iabam iadih sngewbha na ki jingpynkhreh ba bang ba shngiam jong kata ka ïing. Ka long ka samoi jingkhawai sngewbha ba sngewtynnad eh na ka bynta jong baroh ban kynmaw sngewnguh ia U Trai Nongthaw Uba ai Uba pyndap ia ka thiar ki khoh jong ki nongrep.

Ha ka miet shuwa ka sngi Bhogali Bihu kaba ki khot ka Uruka, ki khynnah ki iathaw ki kynja ïingtrep hapoh kper ne ha phyllaw ïing. Ha kine ki ïingtrep ki wallam ia ki jhur ki jhep, u khaw, ka doh ne dohkha katba ki lah ban ioh na la ki kmie ki kpa bad ki iashet hapoh hangta ban ioh iabam sngewbha para khynnah ha kata ka miet. Bunsien ki iapeit miet baroh shimiet khlem thiah ba ki iamuja eh ka bamkhana Bihu hapoh ki trep. Namar ba dei ka por tlang, ki iasyaid ding bad iathuhkhana sawdong ka lyngwiar ding bad teng teng ki iarkhie pashait haba don mano re mano ba kham nang ban kren biria hapdeng jong ki. Ha ka por mynstep shuwa ban mih ka sngi, ki leit sum leit sleh bad tang shu lah sum ki ai ding ia kita ki ïingtrep mar iamih ka sngi ki da iashad bad iarisa sngewbha katba ka ding ka nang klang shajrong na u 'langiap ba la sop ia ki.

Ka Kongali Bihu ka long ka Bihu kaba rit. La ju rakhe ia ka ha u bnai Risaw. Ha kaba rakhe ia kane ka Bihu ym don satia ka jingkhawai ne ki jingshad bad ki jingrwai kum ha kitei ki artylli kiwei pat ki Bihu. Ha kane ki nongrep ki ju thang tang iwei i sharak rit ba la thaw da ka khyndew ha ka por miet. Ryngkat bad ka jingthang ia ita i sharak ki iakyrpad kyrpon ia ka blei Lakshmi ba kan kyrkhu kyrhai ia ka rep ka riang jong ki khnang ba kan bha kan miat. La kane ka Bihu ka long kaba rit hynrei ka long kaba kongsan shibun eh, namar dei da kane ba la pynwan ia ki jingkyrkhu bad ki jingsngewbha ha kitei kiwei pat ki artylli ki Bihu.

Ki longshuwa manshuwa ha kawei-pa-kawei ka jaitbynriew ki la iehnoh bun kiei kiei kiba kordor lyngba kiba kum kine ki jingrakhe. Ka long ka kamram jong ki longdien ban ñiewkor bad burom ia kiei kiei kiba ki la buh ba kin neh kin sah khlem da pynkhleh bun jait kiei kiei ha ki.

Ki Jingkylli.

1. *Kaei ka Bihu ?*

2. *Ki Assamese ki rakhe kumno ia ka Rongali Bihu ?*

7. *Ha u bnai aiu ki ju rakhe ia ka Bhogali Bihu ?*

4. *Thoh lyngkot shaphang ka Kongali Bihu ?*

LYNNONG XXXVI.

KI KHLAW KA 'RI KHASI.

Shyrti	**'Lawlyngdoh**	**Ryngkew**
Dusmon	**Pynjulor**	**Jingklang**

KA Ri Khasi ka long ka ri kaba itynnad shibun eh. Ka don ha ka bun ki khlaw kiba jyrngam kiba long ka spah bah spah san jong ngi. Don arjait ki khlaw ha kane ka ri, ki 'lawdiengkseh kiba la thung bad sumar da ki trai khlaw bad ki 'lawdiengmet kiba la shu long hi, hynrei ia kiba la pynneh pynsah da kaba mana bym bit ban pom dieng kulmar na ki. Nalor ba kine ki khlaw ki long ka spah jong ka ri, ki long ruh ka riam ka beit ba pynitynnad ia ka da ka jingdon jong ki.

Ki longshuwa jong ngi ha ki por hyndai ki long kiba ñiewkor shibun eh ia ki khlaw. Ki la ju buh ki 'lawkyntang ha man la ki jaka ban pynneh ia ki. Kim ju shah ban pom dieng na kine ki 'lawkyntang bad ki ju pynshitom ia kino kino kiba nud ban leh bym ñiewkor ia kine ki khlaw ba la kyntang. Ki don ruh ki 'lawlyngdoh ha kiba la ngeit ba ki shong ki blei ki dken bad ki ryngkew ki basa. Ki ju pynsheptieng ia ki briew ba kita ki blei kin sngewsih bad pynshitom ia kino kino kiba leh kulmar bad pynjot ia kine ki khlaw.

Ki longdien ha kine ki por ki la duh noh ka jingñiewkor ia ki khlaw. La pynjot ia ki khlaw

da kaba pom dieng katba lap khlem da sumar ba kin mih biang da kiwei pat ha ka jaka jong ki. Ki khynnah bad wat ki rangbah ki ju thang ia ki khlaw namar ba ki iasngewtynnad ban iohi ia ka jingklang jong ka ding ba ka bam duh ia u phlang bad ia ki dieng kiba rit. Teng teng tang na ka bynta ba ki iabeh simphlang ki thang noh ia ka khlaw khnang ban ioh ia ita i sim. Ki khlaw ka ri ki la nangduh bad nangjulor na kawei ka snem sha kawei pat. Lada ngim sangeh shisyndon ka jingpynjulor bad jingthang dusmon ia kine ki khlaw, ngin sa thangdoh ia lade hi ha kawei ka sngi.

Ki khlaw ki long kiba myntoi ia ngi baroh. Ngi ioh na kine ia ki dieng ban shna ïing shna sem, ban thang diengiap ha kaba shet jingshet bad syaid ding. Na kine ngi ioh ia ki soh bun jait bad ki jhur khlaw ba bang ban shet jyntah. Dei ka jingdon jong ki khlaw kaba la iarap ia ngi ba ngin ioh ia u slap bad ba ngin ym kyrduh um ban dih bad ban ai um ia ki pynthor kba bad ki kper jong ngi. Ki jingri ki ioh ban bam phlang khamtam ha ka por tlang napoh ki khlaw. Ka long ka kamram jong ngi baroh kum ki nongshong shnong jong ka ri ban ñiewkor bad sumar ia ki. Ki la don-bun ki jaka ha ka ri India bad ha kiwei pat ki ri jong ka pyrthei kiba la kylla long ri shyiap tang namar ka jingleh khlemakor jong ki trai ri hi. Kito ki briew kiba pom ia ki khlaw ha kaba shyrti lyngkha ki pyrkhat tang ia la ka jong ka pateng khlem

da salia kan jia aiu ia ki khun ki ksiew ki jong ki hi ha ki pateng kiba hadien. Ka long kaba donkam eh ba ngin kynmaw ba ka shim por tang khadsan ne arphew minit ban pom bad pynduh ia u dieng, katba ka shim por da ki bun bun snem ban pynlong ia u diengbah.

Ka Sorkar India ka la buh kawei ka taiew man la ka snem ban rakhe ia ka kum ka taiew thung dieng da baroh ki nongshongshnong ha ka ri. Ngi dei ban iasnohkti lang bad ka Sorkar ban pynlong ia kane ka taiew kaba don jingmut ban pynmyntoi lang ia baroh. Ngin iakut jingmut ban ym pynjulor thurmur ia ki khlaw ba ngi dang don mynta bad ban nang thung dieng shuh shuh ban pynbun ia ki khlaw. Te ka ri jong ngi kan sa long ka ri kaba riewspah bad ngin myntoi hi ma ngi kiba shong ha ka.

Ki Jingkylli.

1. Kiei ki lad ba ki longshuwa jong ngi ki la pyndonkam ban pynsah ia ki khlaw ?

2. Ngi ioh jingmyntoi aiu na ki khlaw ?

3. Da kumno ki briew ki pynjulor ia ki khlaw ?

4. Aiu ka Sorkar ka la leh ban pynkynmaw ia ka jingdonkam jong ki khlaw ?

5. Phin leh kumno ban iada ia ki khlaw ka ri jong phi ba kin ym kylla ri shyiap ?

LYNNONG XXXIII.

WAHDUID BARIT.

1. Wahduid ba rit ba sngur khlir khlir,
Synia bad sngi arsut phi tuid ;
Ia phi nga shem la dang ngir ngir,
Phi shong ha khap ki maw babtuid.

2. Ko wah ba rit, iathuh ia nga,
Kumno phi im baroh shi rta ;
Khlem jingkhuslai lynter phi rwai,
Baroh shimiet ha ban da shai.

3. Nga ruh kum phi nga kwah ban long,
Ba tuid khlir khlir katba dang im ;
Hapdeng ki lok ki jor ngan long,
Jingtngen bad jingpynshlur mynsiem.

LYNNONG XXXVIII.

U DIENG KHRISTMAS.

Khristmas **Tyrkhong**

Blangket **Pynriam**

Riewblei **Mynbarim**

KA KHRISTMAS ka long ka jingrakhe pyndonburom ia ka jingkha ia U Jisu Khrist. La ju rakhe ia ka ha ka arphewsan tarik u bnai Nohprah man la ka snem. Ka por Khristmas ka long ka por kaba sngewtynnad shibun eh. Ha kane ka por la ju don ki jingia-aisngewbha kylliang hapdeng kiba ha iing ha sem bad ki lok ki jor da ki Khristmas Card bad kiwei kiwei de ki jingiasngewbha. La ju pynlong ruh ki jingialehkai bad ai jingkhawai sngewbha de ha kaba ialehkmen na ka bynta ka Khristmas. Ki Khristan ha kylleng ki jaka jong ka pyrthei ki pynlong ka jingiaseng ha ki iingmane jong ki ban ainguh ia U Blei na ka bynta ka jingkha ia U Jisu Khrist U Nongpynim jong ka pyrthei.

Ha ka sngi shuwa ka sngi Khristmas ki nongrakhe Khristmas ki iapynriam itynnad ia la ki ïing ki sem da ki tyrkhang, ki tmaiñkhla bad da ki kot rong ba bun jait. La ju wan rah ruh na khlaw uwei u dieng ba jyrngam bad ba itynnad ban ioh pynieng hapoh ïing ne ha phyllaw ïing. Ia une u dieng ki ju pynitynnad da kaba teh ha ki tnad jong u ia ki sohñiamtra, ki Khristmas Card bad ki balun de. Ha ka miet shuwa ka Khristmas la ju teh ruh ia ki jingsong kiba long ki jingaisngewbha ban ioh ai ia ki ha ka step jong ka Khristmas.

Ka don ka jingiathuhkhana kaba sngewtynnad shibun eh shaphang halei ba la pyndonkam ia une u dieng Khristmas ha ki por rakhe Khristmas. Kata ka jingiathuhkhana ka long kumne harum.

La don ha ri Germany ha ki por mynbarim uwei u nongrep uba la don uwei u khun marwei uba kyrteng u Hans. Uta u nongrep bad ka tnga jong u lem bad uta u khun ki iashong ha iwei i nongrit ha kata ka ri. Baroh laingut ki la long ki briew kiba riewblei, kiba kylluid mynsiem bad kiba don ruh ka mynsiem sngewlem ia la ki parabriew.

Kine baroh shi ïing kim ju pep ban rakhe ia ka Khristmas man la ka snem lem bad ki lok ki jor jong ki. Ka kmie u Hans ka shait pynlut ia ka por janmiet shuwa ka Khristmas ban iathuhkhana ha la u khun shaphang ka jingkha ia U Jisu Khrist. U Hans u ju sngap dngong

bad kylli de bun ki jingkylli shaphang ki Angel ba wallam khubor ha kata ka miet, shaphang ki nongaplangbrot ka ri Judia bad ki riewstad jong ka ri mihngi kiba la wan wad ia U Khunlung Jisu sha Bethlehem.

Ha kawei ka miet shuwa ka sngi Khristmas, kine laingut ki la iashong syaid ding harud atoskhana hapoh ïing la jong namar ba jur eh u thah bad ka jingkhriat shabar. Ka kmie u Hans ka la pynsngewtynnad ia la u khun da kaba iathuh ha u ia ki jingiathuhkhana ba sngewtynnad shaphang ka Khristmas. Te katba ka dang iathuhkhana la don mano re mano ba la tied jingkhang na shabar, Ka kmie ka la ong ia u Hans. "Khie seh khun, leit khmih mano ba wan sha ïing jong ngi." U Hans u la leit bad ynda haba u la plie ia ka jingkhang, u la shem ia uwei u khynnah rit ba riam jot rynthai ba u ieng shabar, uba pli u da khynñiuh thot thot namar ba khriat eh. Mar kumta u la kner ia la ka kti bad u la khot sngewbha ia u, u da ong. "Lok baieit sngewbha rung shapoh ïing. Ngi pdiang ia phi da kaba sngewbha eh ha kane ka miet shuwa ka Khristmas. Ale ngin iasyaid ding namar phi la khriat eh."

Uta u khynnah ba pli u la rung shapoh. Ka kmie u Hans ka la ai ia u da ka sha kaba khluit ba un dih bad ka la pynkhreh jingbam de ia u ba un bam. Ki la iashong syaid ding harud atoskhana haduh ban da kham miet. Ynda haba la miet, u Hans u la ong ia la ka kmie,

"Ko mei, ngan ai noh ia ka jingthiah ba syaid jong nga ha une u paralok uba pli namar ba um don jainkupthiah. Ia lade ngan kli khop da ka blangket ban thiah hangne harud ding ba ngan dup syaid." Ka kmie da kaba sngewbha ka la mynjur ba un leh kumba u la ong. Kumta u Hans u la ialam ia uta u paralok sha la ka kamrathiah bad u la pynthiah de ia u hangta, katba ia lade pat u leit kli khop harud atoskhana.

Ka la jia te ynda ha ka por palat shiteng synia ba u Hans u la iohsngew ia ki sur jingrwai ba bang ba ki sawa sngewtynnad na kawei na ki kamra jong kata ka iing. Joit u la khie naba thiah ban leit sngap nangno ki wan.

Hadien katto katne por u la sngewthuh ba kita ki sur jingrwai ba phylla ki wan na ka ta ka kamra ba thiah uta u khynnah uba la wan sah basa bad ki ha kata ka miet. U la iaid sor ban leit khmih ia kata ka kamra bad da ka jinglyngngoh kaba khraw u la iohi na ka jingkhangïit ba kata ka kamra baroh kawei ka la dap da ka jingshai ba phyrnai thaba eh. U la plie ia ka jingkhang bad ynda u la rung shapoh u la nang sngewphylla shuh shuh ban shem ym shuh ia uta u khynnah uba la riam jot rynthai hynrei ia uwei uba la kup da ki jaïñ ba lieh ba phyrnai eh. Une u la ong ha u, "Ko Hans nga dei ma nga U Jisu ba la kha ha Bethlehem Uba phi rakhe ia ka sngikha jong U mynta ka sngi. Nga la wan ban kyrkhu kyrdoh ia phi da ka jingkmen ba kyrhai bad ka jingsuk

ba janai jong ka Khristmas namar ba phi la pdiang sngewbha ia nga ha kane ka miet ha ïing jong phi. U la ialam ia u Hans shabar sha ka kper kaba don hangta harud ïing. Te ha shuwa ba kin iakhlad, u la shim kawei ka tnad dieng ba jyrngam. U da ong, 'Kumba jyrngam ki sla ba bun jong kane ka tnad dieng, kumta ruh kin iai jyrngam bad iai bun kyrhai ki jingkyrkhu ha ka jingim jong phi. Kynmaw ban iai pynlong ia ka jingim jong phi kaba itynnad bad pynmyntoi ia ki parabriew kumba long une u dieng ba jyrngam uba phuh syntiew bad seisoh de ha la ka aiom.'' Tang shu lah kren ia kine ki ktien u la jah noh jar bad u Hans um iohi shub ia u. Naduh kata ka por u Hans um ju pep ban buh diengjyrngam hapoh ïing ne ha phyllaw ïing man la ka por ba long ka Khristmas khnang ban pynkynmaw ia lade ia ki jingkyrkhu ba la kular ban ai ha u, da Uta Uba long U Trai jong ka Khristmas.

Ki Jingkylli.

1. Kaei ka Khristmas ?

2. Ki ju leh ain ia ki ïing ki sem ha ka por Khristmas ?

3. U Hans u la leh kumno ia uta u khynnah uba ieng skabar ka jingkhang ?

4. U dieng Khristmas u pynkynmaw aiu ia phi ?

Rs. 2.10